

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta

Rodina a čtení pohádek

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Miluše Vítečková, Ph.D.

Vypracovala:

Petra Němcová

České Budějovice, 2013

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 29. března 2013

Petra Němcová

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych poděkovat vedoucí mé bakalářské práce paní PhDr. Miluši Vítěčkové, Ph.D. za odborné vedení a pomoc při zpracování této práce.

Další velké poděkování patří celé mé rodině za trpělivost a podporu. Dále všem rodičům, kteří se mnou spolupracovali, za jejich ochotu a vstřícnost.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá čtením pohádek v rodinách. Teoretická část seznamuje s rodičovskými postoji, dále s postoji k pohádkám a ke čtenářství, se čtenářskou gramotností a jejím rozvojem. Z psychologického hlediska se věnuje vlivu pohádek na dítě, jejich nezastupitelnosti v předškolním období, a tématu rituálů. V praktické části jsou prezentovány výsledky smíšeného výzkumu, prostřednictvím kterého byl zjišťován postoj rodičů k pohádkám a čtenářství. Zda vnímají smysl čtení pohádek pro děti, pro jejich rozvoj, orientaci v emočním prožívání a pochopení životní cesty. Dále bylo zjišťováno, zda se pohádky objevují jako rituál před usnutím, jejich celková frekvence a časování. Jaké vlivy působí na tuto problematiku týkající se čtení pohádek v rodinách. Co sami rodiče považují za rituál, a jaké další večerní rituály se v rodinách vyskytují.

Klíčová slova: postoj, čtenářská gramotnost, pohádky, rituál

ABSTRACT

This thesis deals with reading fairy tales in families. Theoretical part acquaints with the parental position, also with the attitudes of fairy tales and readership, with reader's literacy and its development. From the psychological point of view it is dedicated to the influence of fairy tales on child, their indispensability in the pre-school period, and the topic of rituals. In the practical part mixed research results are presented, by means of that the attitude of parents on fairy tales and readership has been determined. Whether sense of reading fairy tales for children, for their development, orientation in emotional experience and understanding of life journey is perceived. Furthermore, it was investigated whether fairy tales appeared as a ritual before bedtime, their overall frequency and timing. What influences affect on this issue related to reading fairy tales in families. What parents themselves consider as a ritual and what additional evening rituals occur in families.

Key words: attitude, reader's literacy, fairy tales, ritual

OBSAH

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1. POSTOJE	9
1.1 Rodičovské postoje.....	10
1.2 Postoj k pohádkám.....	11
1.3 Postoj k dětskému čtenářství.....	12
2. ČTENÁŘSKÁ GRAMOTNOST	14
2.1 Význam vyprávění příběhů.....	15
3. POHÁDKY	17
3.1 Nalézání smyslu života.....	21
3.2 Pohádky jako důležitá součást života dítěte.....	23
3.2.1 Jak si poradit se svými pocity.....	25
4. RITUÁL	27
4.1 Pomocník při výchově.....	29
II. PRAKTICKÁ ČÁST	31
5. CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	31
6. METODIKA	32
6.1 Kvantitativní výzkum.....	32
6.1.1 Výzkumný soubor.....	32
6.2 Kvalitativní výzkum.....	33
6.2.1 Výzkumný soubor.....	33
7. VÝSLEDKY	35
7.1 Výsledky z dotazníkového šetření.....	35
7.2 Výsledky získané z rozhovorů.....	50
8. DISKUSE	55
ZÁVĚR	58
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	60
SEZNAM PŘÍLOH	63

ÚVOD

Od dětství mám velice ráda pohádky. V rámci studia na vysoké škole jsem získala poznatky o vlivu pohádek na dítě. Co dítě učí o životě, o vztazích, o překonávání životních nesnází, a jak samo může tyto nové informace uplatnit ve svém životě. Do té doby jsem se nad touto problematikou hlouběji nezamýšlela. Věřila jsem, že pohádky se dětem líbí, protože mají dobrý konec, obsahují určitou dávku důvtipu a jedná se o příběhy vymyšlené. Jelikož mne toto téma začalo více zajímat, z již zmíněných důvodů, rozhodla jsem se mu věnovat ve své bakalářské práci. Pohádky a jejich vyprávění, či v dnešní době spíše čtení, jsem se snažila dát dohromady s rodinou, ve které se předpokládá, že se dítě s pohádkou seznamuje. A to nejen s pohádkovým příběhem, postavami, jejich vlastnostmi a chováním. Důležité okamžiky je možné spatřovat i v kontaktu, který při čtení pohádky vzniká a působí na obě strany – dítě i dospělého. Pocity blízkosti a jistoty jsou pro dítě významné a ničím nezastupitelné. Mateřská škola může děti seznámit s pohádkami a jejich obsahem, ale hodnotu, kterou přináší čtení v rodině, zastoupit nemůže.

V dnešní moderní společnosti lze předpokládat, že celkově čtenářství odsunuly do pozadí prostředky techniky, zejména televize a počítač. S tímto souvisí i vztah ke knize, neboť děti mají stále menší příležitost vidět své zaneprázdněné rodiče právě s knihou v ruce. Svým postojem předkládají rodiče vzor, zodpovídají za vztah dětí ke knize, jestli ji budou vyhledávat či nikoliv. Zajímalo mne také téma rituálů. Co je v rodinách považováno za rituál, jestli večerní čtení pohádky ukončuje den. Zda i pohádky spojují rodiče a děti, zda lze říci, že představují jakousi spojnicí mezi dětským světem a světem nás dospělých, která vede ke vzájemné komunikaci. V průběhu vyvstávaly další otázky týkající se toho, zda rodiče vnímají vliv pohádek na jejich potomky, či jestli si uvědomují význam společně strávených chvil.

K výběru tohoto tématu mě dále posouvalo vnímání vlivu pohádek, kdy jsem pozorovala, že pohádky se líbí nejen dětem, ale i dospělé populaci. Ta se nad tím nijak zvlášť nezamýšlí, neboť podle ní pohádky k dětství neodmyslitelně patří. V bakalářské práci se zabývám hodnotou klasických, kouzelných pohádek. Ve výzkumném šetření však nechci rodiče ovlivňovat, takže jsou v komunikaci použité pouze pohádky, aby výsledky byly co nejpřesnější. Předpokládám, že je dětem předkládáno i mnoho moderních pohádek a je tedy i možnost, že ty klasické neznají. Faktem je, že pohádky

se svým poselstvím tu vždy byly, jsou a budou. Zda je společnost využije jako zdroj informací, prožitků a návodů k lepšímu pochopení života, záleží na ní.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 POSTOJE

Setkáváme se s mnoha definicemi postoje, avšak v jednom se shodují. Jedná se o vzájemné vztahy mezi přesvědčením, pocity a chováním. Můžeme spatřovat určitou logiku v tom, jaké postoje člověk zaujímá, neboť i zdánlivě odlišné spolu souvisí. Postoje vnímáme v našem sociálním chování a z psychologického hlediska lze říci, že jsou úzce spjaty s emocemi a pocity, a s nimi spojenými afekty. Můžeme z nich usuzovat také na chování osoby - podle toho, jaké postoje zaujímá. Podle ATKINSON (2003, s. 616) postoj: „*představuje sympatii nebo nesympatii – pozitivní nebo negativní hodnocení a reakce vztahující se k objektům, osobám, skupinám a situacím nebo k dalším aspektům světa. Své postoje často vyjadřujeme slovy.*“ ROZSYPALOVÁ et al. (2003) zmiňují příklady pozitivních a negativních vztahů a postojů např. k druhým lidem (tolerance x nesnášenlivost), k práci (vytrvalost x odbíhání od úkolů), k citovým vztahům (laskavost x útočnost), k zátěžím (překonávání překážek x podléhání stresům) a k vlastní osobě (sebedůvěra x nedůvěra ve vlastní schopnosti, sebepodceňování).

HARTL (2004, s. 192) uvádí: „*Postoj je hodnotící vztah vyjádřený sklonem ustáleným způsobem reagovat na předměty, osoby, situace a na sebe sama; postoje jsou součástí osobnosti, předurčují poznání, chápání, myšlení a cítění; jsou relativně trvalé a obsahují složku: poznávací, kognitivní; citovou, afektivní; a činnostní, konativní, behaviorální; postoje lze měřit kvantitativně, pomocí škál, či analyzovat obsahově podle vztahu k hierarchii hodnot.*“ NAKONEČNÝ (2004, s. 247) doplňuje: „*Komplexitu lidských vztahů ke světu i k sobě samému vyjadřují postoje, které chápeme jako hodnotící vztahy, a které tak vyjadřují naše pojetí dobra a zla, správného a nesprávného, pravdivého a nepravdivého, krásného a ošklivého, spravedlivého a nespravedlivého, užitečného a škodlivého atd. Avšak ne vždy jsou tyto postoje také vyjádřeny v příslušném jednání, tedy např. v odporu proti tomu, co považujeme za špatné, protože lidské činy a jednání vůbec je determinováno také danou situací, v níž se uskutečňuje. Tak se mohou a také často objevují rozpory mezi postoji a činy, které člověk více či méně špatně snáší.*“

1.1 Rodičovské postoje

Postoj k dětem a jejich výchově nám vnímáním historie ukazuje, jakými změnami prošel. Právě z historického a vývojového hlediska lidstva je však patrné, že tomu není tak dávno, kdy děti ještě nebyly rovnocennými partnery dospělých. Naštěstí se mnohé změnilo, postoje dospělých k dětem jsou jiné, než bývaly. PREKOPOVÁ a SCHWEIZEROVÁ (1995) však spatřují veliké nebezpečí dnešní doby v přetěžování dětí, jelikož v nich vnímáme samostatné osobnosti. Nesmíme zapomínat na jejich dětský svět a prožívání. Čeká nás ještě dlouhá cesta, než si budou všichni vědomi, jakou zodpovědnost rodičovství vyžaduje. A to již ve svém prvopočátku, kdy se touto myšlenkou začínají mladí lidé zaobírat. Dnes již víme, že dítě ovlivňujeme již v těhotenství.

MATĚJČEK (1996, s. 10) popisuje, že počátky výchovy sahají daleko dále: „... už dříve přišli psychologové na to, že způsob, jakým se chováme k dítěti a jak je tedy vychováváme, je dalekosáhle ovlivněn našimi tzv. rodičovskými postoji, které se vytvářejí dávno dříve, než k nějakému těhotenství vůbec dojde.“ Všechny naše představy, ideály, úzkosti a obavy, vědomosti a zkušenosti, očekávání, čeho by mělo dítě v životě dosáhnout, jsou našimi „rodičovskými postoji“. Tyto postoje mají dlouhý vývoj, začínají v našem dětství. Souvisí s tím také postoj ke čtenářství, jelikož pokud rodičům, když sami byli dětmi, někdo četl pohádky, i oni budou mít blízko k tomu, aby toto svým dětem zprostředkovali také. K večerním rituálům, v atmosféře klidu a pohody, patří také dítě, rodič a kniha pohádek. Výzkumy ukazují, že když se dětem čte a následně se o tom s nimi povídá, jsou lépe připraveny na čtení ve škole. Jedná se o motivaci, bohatou slovní zásobu, pohotové vyjadřování myšlenek. MATĚJČEK (1996, s. 57) nabádá k myšlence: „A tak tedy, nepromarnit příležitost k rodinnému čtení!“ ČERNOUŠEK (1990) zmiňuje, že nic nenahradí živé vyprávění pohádky, nebo alespoň její předčítání. Probíhá i zvláštní druh komunikace mezi dítětem a dospělým. Vyprávění a naslouchání sebou přináší základní psychologické vazby, vzniká důvěra a vzájemnost, neboť se vše děje na rovině citové.

1.2 Postoj k pohádkám

Považuji za důležité, abychom se zamysleli nad tím, jaký význam mají pohádky a celkově literatura v životě dítěte. V tomto směru je zapotřebí obrátit se do historie.

CHALOUPKA (1989) popisuje zajímavou záležitost, kdy se v roce 1964 konala v Praze mezinárodní konference spisovatelů píšících pro děti, teoretiků a kritiků. To, co se u nás považovalo za běžný a zcela samozřejmý odkaz našich předků, tak na odborníky z ostatních zemí silně zapůsobilo. České dětské literatuře se věnovali tak významní autoři jako B. Němcová a K. J. Erben, J. V. Sládek, K. Čapek nebo M. Majerová, stejně tak B. Říha. V zahraničí se totiž významní autoři tvorbě pro děti věnovali jen zřídka, jelikož se jednalo o záležitost málo ceněnou a váženou.

Od této doby se jistě mnoho změnilo. Tempo vývoje lidstva se zvýšilo téměř nepředstavitelným způsobem. Obrat k dětem, a to nejen v literatuře je patrný na každém kroku. Čeká nás ještě dlouhá cesta, než pochopíme další důležité souvislosti. Tady je významné si uvědomit, že pohádky, jejichž kořeny sahají do dávných a dávných dob, tento vývoj nepotřebují. Ony nepotřebují být vymyšleny, vylepšeny, nemusejí „jít s dobou“. Jejich odkaz tady vždy byl, je a vždy bude. Je na nás, abychom si těchto darů vážili a snažili se je využít k pochopení naší životní cesty. Vždyť pohádkový hrdina než dojde ke svému štěstí, musí vynaložit mnoho úsilí, překoná spoustu překážek, přijme do svého života trpělivost a odvalu. A dnešní moderní člověk chce mít všechno hned a nejlépe si to objednat na internetu a nechat si vysněnou věc poslat rovnou do domu. Pohádky nám ukazují něco, čemu hluboko uvnitř nás rozumíme, co tak cítíme a chápeme. Možná si to neumíme vysvětlit, ale víme, že je to pravda. Myslím, že proto se pohádky líbí nejen dětem, ale i dospělým. ČERNOUŠEK (1990, s. 5) nám sděluje: „...pohádky představují složitou síťovinu metafor psychického vývoje závislého dítěte v nezávislého dospělého, v jedinečnou osobnost.“ Přestože si dětství dokáže málokdo představit bez pohádek, postoj některých dospělých k nim bývá nedoceněný. Oni pohádkám nerozumí, nechápou jejich nezastupitelnost v dětském vývoji.

Již J. A. Komenský považoval význam knihy nejen pro vzdělávání dítěte, ale také pro jeho citový život týkající se pocitů radosti, dobra a celkového rozvoje. Rodiče, kteří dětem čtou pohádky, dělají pro dítě, pro sebe a pro vzájemný vztah více, než si dokáží představit.

MATĚJČEK (1986) nazývá dětský svět malých předškoláků „kouzelným“. Podle něj tato doba patří pohádkám, avšak těm pravým kouzelným. O několik let později budou děti více přitahovat pohádky ze „skutečného“ života. Tady je důležité si uvědomit, že pohádky nemůžeme do našeho života dodat později. Mají svůj vyměřený čas a místo, v němž mohou naplno a beze zbytku předat svá moudra dětem a obdarovat rodiče tím, že u toho mohou být. Dospělí si mnohdy neuvědomují, že děti v tomto období přitahuje tajemno a také je láká trošku se bát. A jde o to, aby se dítě nebálo samo. Dostává se tedy do konfrontace se strachem, ale v blízkosti svých nejbližších. Dále je typické pro předškolní věk, že děti ve své fantazii nechávají ožít neživé věci a toto vystihuje také pohádkový svět. Vliv pohádek zaujímá v životě dítěte veliký prostor, jsou důležitou a pravdivou součástí jejich života. Patrné je to také z kreseb dětí, neboť se v nich objevují pohádkové motivy. Podle PREKOPOVÉ a SCHWEIZEROVÉ (1995, s. 16) žijí děti v magickém světě. Dále ho popisují: „*Když naříkáme nad ztrátou dětského světa, máme na mysli tento pradětský (pralidský?) svět prožitků, tzv. magický svět, který je plný velkých citů, úžasu, neohraničených možností a láskyplné oddanosti. Proto je tento svět důležitým předpokladem pro zdravý duševní vývoj, a tím i růst osobnosti.*“

1.3 Postoj k dětskému čtenářství

CHALOUPKA (1995) uvádí, že dnes již snad nikdo nepochybuje, že počátky dětského čtenářství, myšlen tím vlastní vztah k literatuře, osobní rozhodnutí i důvod pro její využití, zasahují do doby před narozením dítěte. Samotný vztah k četbě je výsledkem mnoha aspektů. Začínáme v rodině, a ta si připisuje veliký podíl, neboť dítě vychováváme nápodobou a vzorem, až mnohem později nastupuje vliv školy. Je možné pozorovat souvislost mezi čtenářstvím rodičů a čtenářstvím dětí. V době těhotenství může budoucí maminka dítěti číst, zpívat a zajisté je důležité, jaký je její osobní vztah, jaké při tom prožívá pocity, zda si dokáže vychutnat radost i ostatní emoce s tím spojené. PEKAŘOVÁ (2006, s. 61) dodává: „*Chuť číst se ale předává z rodičů na dítě, četba pohádky je důvěrná chvíle mezi oběma a knihu, kterou dítě čte, by měli rodiče znát nebo alespoň jeden z nich. Je prostorem k diskusi.*“ CHALOUPKA (1995) zmiňuje, že ovlivnit dítě můžeme také nápodobou, která způsobí opak, např. prostředí rodiny, kde převládá přemíra intelektu, dítě pociťuje jako tlak než dobrý vliv rodičů. Takové dítě využije svůj vzdor k tomu, aby se knihám vyhýbalo. V psychologii se

hovoří o „přesycenosti na vstupu“. Naší potomci nás často vedou k rovnováze v našem životě a na nás je, abychom tyto podněty zaregistrovali.

Předškolní věk je nevyzpytatelné období, krásné, radostné, zvědavé a my nikdy nevíme, jaký podnět na dítě zapůsobil natolik, že se v něm probouzí touha a předpoklady pro cokoli, také pro čtenářství. Záměrně a cílevědomě však dítě vedeme a vychováváme čtením nebo vypravováním pohádek a následným povídáním o nich, sledováním Večerníčků a kvalitních pořadů pro děti, prohlížením obrázkové knížky, dále písničkami, říkankami atd. Velikým přínosem je, pokud sledují televizní obrazovku společně s dětmi také rodiče, neboť jim ihned mohou vysvětlit různé nesrovnalosti a nevhodnosti, které si dítě samo na určitém vývojovém stupni nedokáže vysvětlit. Dospělý má být při ruce, aby dítě různé informace správně pochopilo a zakódovalo si je. V dnešní době se na toto zapomíná a je podceňován vliv médií, který bezesporu čtenářství odsunul do pozadí. GEBHARTOVÁ (2011) zdůrazňuje význam výběru hodnotných a vhodných textů pro děti, který záleží na rodičích či prarodičích a také předškolním pedagogovi.

Literární kritikové se rozcházejí v názorech na kvalitu novější literatury. Ne vždy objevíme v novější literatuře kvalitu. Své místo zde zaujímá také výtvarná stránka a při seznamování s knihou i vztah ke knize jako k odkazu kultury.

HARTL (2004, s. 41) popisuje samotné čtení: „*jeden z druhů řečové činnosti, kdy slovo jako optický znak je podnětem vyvolávajícím u člověka myšlenkové pochody*“.

2 ČTENÁŘSKÁ GRAMOTNOST

Dnešní společnost považuje čtení a psaní za dovednost či předpoklad, který člověku otevírá bránu ke vzdělání. MERTIN a GILLERNOVÁ (2010, s. 163) podle novějších výzkumů uvádějí: „...že je to právě předškolní období, ve kterém si dítě osvojí rozhodující předpoklady pro zvládnutí čtenářských dovedností.“ U předškolních dětí se spíše než o čtenářskou gramotnost jedná o její rozvoj. ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE (2011, s. 3) v rámci svého šetření použila vymezení pojmu od PISA/OECD 2001: „Čtenářská gramotnost znamená schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a používat jej k dosahování určitých cílů, k rozvoji vlastních schopností a vědomostí a k aktivnímu začlenění do života společnosti.“ Člověk, který je gramotný ve čtení, nabyté vědomosti používá k vlastnímu rozvoji i ke svému konání. Čtenářská gramotnost se rozvíjí po celý život a obohacuje každého jedince. MERTIN a GILLERNOVÁ (2010) pokládají za důležité, aby rodiče rozvíjeli čtenářskou gramotnost u svého dítěte již od útlého věku, neboť tímto mohou tuto dovednost velice posílit. Byla také věnována pozornost významu environmentálního tisku při podpoře čtenářství. Kolem nás, i kolem dětí, spatřujeme mnoho nápisů a symbolů, piktogramů. Děti se o ně zajímají a jsou pro ně v životě důležité. Dítě se v tomto procesu učí, co symboly znamenají (např. na dopravní značce, v obchodě). „Čtení“ piktogramů vede děti k pochopení principů čtení.

Jak se uvádí v Tematické zprávě ČŠI (ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE, 2011), čtenářskou gramotnost u dětí předškolního věku podporujeme činnostmi:

- zvládnutí jednoduché zrakové a sluchové percepce;
- rozlišování základních grafických tvarů, obrazců a symbolů;
- převyprávění slyšeného děje;
- vyvozování informací z předčítaného textu;
- domýšlení, jak by mohl tento text pokračovat;
- hodnocení předčítaného textu;
- a další kreativní činnost s aplikováním obsahů textů do běžného života dítěte.

Dále se zde ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE (2011) zmiňuje, že děti se ve svém raném věku učí také vizualizaci, předvídání a hledání souvislostí. Všem se učí přirozeným způsobem. Promyšleně a vědomě přistupují k utváření dovedností pro čtenářskou

gramotnost pedagogové mateřských škol. Avšak rodina by měla k tomuto tématu přistupovat také aktivně, neboť její prostředí vždy zůstane pro dítě nejvýznamnější. Rodiče si po předčtení pohádky mohou s dětmi o ní povídat, a později je nechají prožitky ztvárnit například výtvarně. Je důležité vést děti k pozitivnímu přístupu ke knize a k aktivnímu prožití příběhu. MERTIN a GILLERNOVÁ (2010, s. 166) doplňují: „*Jestliže tedy pokládáme čtení obrázků za čtení, pak musíme připustit, že se děti v této dovednosti budou lišit, a současně, že tuto dovednost je možné v předškolním věku cvičit, podporovat, rozvíjet. Zároveň však u některých dětí můžeme již v této době spatřovat signály možných budoucích selhání.*“ Naše společnost se věnuje spíše nápravě poruch učení. Pokud se rodiče společně s mateřskou školou budou věnovat čtenářským dovednostem, jedná se o určitou prevenci v této oblasti.

2.1 Význam vyprávění příběhů

ŠVEJDOVÁ (2010, s. 134) uvádí: „*Narací rozumíme sdělování zážitků, situací, událostí, tedy v podstatě příběhů.*“ Při vyprávění příběhů prožívají posluchači kouzelné chvíle, hodně se dozvědí o sobě, o druhých, o životě. Podle JANČAŘÍKOVÉ (2012, s. 26) vznikla na konci 20. století interdisciplinární naratologie, která studuje význam vyprávění na rozvoj osobnosti ve všech oblastech lidského poznání. Přináší nové inspirativní poznatky, přestože vyplynulo, že rodiče, prarodiče i učitelé vyprávějí nebo čtou příběhy spontánně, aniž by znali teorii narativní pedagogiky. S příběhem navíc pracují intuitivně správně. Přírodní národy vychovávají své děti vyprávěním příběhů a na každou životní situaci příběh znají. Některé národy věří, že sama příroda vypráví příběhy, které popisují, jak mají vypadat jejich vzájemné vztahy a jak si mají utvářet vztah k přírodě. Je možné to ilustrovat slovy JANČAŘÍKOVÉ (2012, s. 27): „*Společnost, ve které byla naše generace vychována, velice úzkostlivě rozlišuje mezi „vědou“ a „příběhem“, mezi „objektivním“ a „subjektivním“, „možným“ a „nemožným“, „existujícím“ a „neexistujícím“ nebo „dětským“ a „dospělým“ pohledem.*“

TOMÁŠKOVÁ (2012, s. 35) píše, že nasloucháním příběhů rozvíjíme vyšší kognitivní schopnosti, představivost a kreativitu, dále kritické myšlení. Je potřeba si uvědomit, že těžko odhadneme, zda je dítě na určitý příběh zralé. Za vhodné se považuje číst mu různé příběhy a ono si samo prožije, co na něj zapůsobí. Děti si příběhy zapamatují a

tím, jak rostou, vstřebávají z nich, co právě potřebují. Prostřednictvím příběhů probíhá také socializace. Počátek čtenářské gramotnosti sahá již do útlého věku, kdy rodiče dětem zpívají, povídají si s nimi, prohlížejí se společně leporela, nebo dětem čtou krátké texty. Předpoklady ke čtení ovlivňuje rozvoj smyslového vnímání, rozvoj hrubé a jemné motoriky, orientace v prostoru a v čase, rozvoj řeči a slovní zásoby. Čtení je velice složitá a komplexní činnost, která se skládá z řady dílčích schopností. Předškolní dítě jím tedy nebudeme zatěžovat a zaměříme se spíše na jeho přípravu, aby děti pochopily například, že čteme zleva doprava a sešora dolů, že čteme písmena a ne obrázky. Rozvoji čtenářských dovedností napomáhá představivost a fantazie, a ty podporují myšlení, které je základem celoživotního učení a chápání souvislostí. Dále TOMÁŠKOVÁ (2012, s. 37) doplňuje: „*Rodiče by měli svému dítěti projevovat lásku a trpělivost a bezpodmínečně je milovat. Dítě, které je milováno a jemuž se v případě neúspěchu dostává povzbuzení a pomoci, lépe zdolává různé potíže, ale také se více raduje z úspěchu. Je šťastné, že zvládlo nějakou novou dovednost, a těší je, že se něco nového naučilo.*“ Také pedagogika Montessori, jak uvádí RANDÁKOVÁ (2012, s. 38), se vyjadřuje k přípravě ke čtení: rozšiřování slovní zásoby a zkušenosti s vyprávěním; spojení – tvar písmena a hláska; sestavování slov z písmen, která již dítě zná a umí je pojmenovat.

3 POHÁDKY

„Pravá lidová pohádka nevzniká tím, že ji národopisný sběratel zaznamená, nýbrž tím, že ji babička povídá dětem,...“

(Karel Čapek)

FRANZ (1998, s. 16) naznačuje: *„...že každá pohádka je relativně uzavřeným systémem, který obsahuje jedinou podstatnou psychologickou výpověď, kterou vyjadřuje řadou symbolických obrazů a událostí, v nichž ji můžeme objevit.“* Je třeba slyšet mnoho a mnoho pohádek a ještě více jejich opakování, abychom vstřebali jejich poselství.

Od dětství nás provázejí naším životem. I dospělý člověk se rád podívá na pohádku, kterou shlédl již mnohokrát. A stejně jako poprvé ho to vtáhne do děje a dotyčný pozorovatel se nemůže odtrnout. Fandí svému hrdinovi, prožívá s ním prohry a nepříjemné situace a nakonec pocítuje uspokojení z vítězství dobra nad zlem, jakoby on sám byl oním hrdinou. Toto je informace, která mnohé rodiče nenapadne. Ti žijí v přesvědčení, že se jejich potomkům pohádky líbí stejně, jako se líbily jim. BETTELHEIM (2000) nás seznamuje s teorií, že pohádky jasně a srozumitelně ukazují dětem, že i přes nepříznivé životní podmínky můžeme za pomoci naší pílě a odvahy prožít dobrý a úspěšný život. Také nás informují, že být bojácný a omezený se nevyplácí. PROPP (2008) uvádí dělení na pohádky s nadpřirozeným obsahem, pohádky ze života a pohádky o zvířatech. Poukazuje však, že se navzájem prolínají a kouzelné pohádky těžko zařadíme podle obsahu ke správné skupině. Přestože jsou pohádkové postavy rozmanité, v jejich činech je možné pozorovat, že často opakují stejné motivy. Pohádky rozvíjí a posilují duševní život dítěte, navracejí nám historický odkaz, i mnoho rituálů, obřadů a obyčejů. To, co patří do obsahu pohádky, lidé dříve dělali nebo si představovali. Kouzelné pohádky se vyvinuly z mýtů a tím se osvobodily od náboženského podtextu. Odpoutání se od našeho skutečného světa a přenesení se do světa pohádkového značí jistý znak oblíbenosti pohádky.

ŠMAHELOVÁ (1989) vyzdvihuje ústní formu podání pohádky a dále potom jejího předávání dalším posluchačům. V době, kdy se nevedly písemné záznamy, příběhy žily a předávaly se pouze vyprávěním. Podle ŠMAHELOVÉ (1989, s. 51) toto vedlo: *„...k volbě výrazových prostředků, které jsou snadno zapamatovatelné, jednoduché a mají*

univerzální použití přenositelných a významově jednoznačných schémat.“ ŠUBRTOVÁ (2011) zmiňuje, že někteří dnešní autoři se vracejí ke klasickým pohádkám. Drží se však striktně předlohy a upravují pouze jazykovou stránku obsahu, aby ji současní čtenáři či posluchači lépe rozuměli. Zvláštní jev pohádky spatřuje PROPP (2008) také v tom, že vypravěč stejně jako posluchač nevěří, že se pohádkový příběh skutečně stal, ale přesto ho přirozeně vyprávíme a prožíváme, jako když nepochybujeme o jeho smyšlenosti. Tímto rozporem se objevuje v pohádce humor. Posluchač dále nehodnotí, zda se jedná o skutečnost, ale zajímá se pouze o děj. Postavy, místa i situace v pohádce na nás působí skutečně, na rozdíl např. draka vnímáme jakoby z jiného světa. Pohádkový čas je posuzován jinak než reálný, neuvádí se dny či roky, ale jednání hrdiny. Také děj určuje náhoda (např. hrdina se vydá do světa a někam náhodně dojde).

Podle PROPPA (2008) pohádka začíná výchozí situací a poté přicházejí na řadu další funkce. Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi přehledné členění, vycházela jsem z autorova přehledu funkcí:

Jeden ze členů rodiny opouští domov – odejít může osoba starší i mladší, zesílená podoba odloučení je smrt rodičů.

Hrdinovi je něco zakázáno – nesmí se do něčeho podívat, něco otevřít,...atd. Roli zákazu někdy zastupuje příkaz, neboť když se dětem něco poručí, např. jít do lesa, má to stejné následky.

Zákaz je porušen – do pohádky nyní vstupuje tzv. škůdce, aby způsobil nějaké neštěstí. Může to být drak, čert, loupežník, čarodějnice, macecha,...atd.

Škůdce se snaží vyzvídat – kde jsou děti nebo drahocenné předměty? Jedná se také o vyzvídání za pomoci jiné osoby.

Škůdce dostává informace o své oběti – dostane odpověď na svou otázku. Např. také maceše, která se neptá bezprostředně na svou nevlastní dceru, vyzradí zrcadlo odpověď.

Škůdce se snaží oklamat svou oběť, aby se zmocnil jí nebo jejího majetku – vezme na sebe jinou podobu a poté přemlouvá, použije kouzelné prostředky, nebo oklame či přinutí prostředkem jiným.

Oběť podlehne úskoku a tím bezděčně pomáhá nepříteli – hrdina se nechá od škůdce přemluvit, nebo na něj reaguje (usíná, poraňuje se). Někdy si škůdce souhlas vynutí (pod pohrůžkou hrdinovi krajní chudoby).

Škůdce působí jednomu ze členů rodiny škodu nebo újmu – toto je velmi důležité pro děj pohádky. Škůdce unese člověka, uloupí kouzelný předmět, něco zničí, nechá někoho náhle zmizet, provede záměnu, vyhrožuje násilným sňatkem, vyhlašuje válku,...atd. S touto funkcí souvisí tak, že **jednomu z členů rodiny se něčeho nedostává nebo by něco chtěl mít** (např. nedostává se mu nevěsty, chybí mu peníze, prostředky k existenci či nevídané věci a bytosti).

Neštěstí nebo nedostatek jsou sděleny. K hrdinovi se někdo obrací s prosbou nebo rozkazem. Je odeslán nebo propuštěn – do pohádky vstupuje nový hrdina, už jím není např. unesená dívka, ale stává se jím ten, kdo se ji vydá hledat (vyhlašuje se prosba o pomoc). Pokud unesenou dívku či chlapce nikdo nehledá a musí si poradit sama (sám), zůstává hrdinou příběhu i nadále.

Hledač se rozhodne k protiaksi nebo s ní vysloví souhlas – tento prvek se objevuje pouze, když vyvstane v příběhu hrdina nový, který se rozhodl zmizelého najít.

Hrdina opouští domov – nový hrdina hledá, a pokud v pohádce není, původní hrdina se vydává na dobrodružnou cestu bez hledání. Do pohádky vstupuje další osoba tzv. dárce, se kterým se hrdina seznámí v lese nebo na cestě. Od něho dostává hrdina většinou kouzelný prostředek, ale ještě předtím si tento prostředek musí nějakým způsobem zasloužit.

Hrdina je podroben zkoušce, vyptávání, je napaden apod., čímž se připravuje získání kouzelného prostředku nebo pomocníka – zajatý prosí o osvobození, soupeřící strany prosí o rozsouzení, nepřátelská bytost se snaží hrdinu zahubit nebo s ním bojuje, hrdinovi je ukázán kouzelný prostředek a nabízí se mu k výměně.

Hrdina reaguje na činy budoucího dárce – ob stojí ve zkoušce, odpoví na pozdrav, propouští zajatého, ušetří prosícího, spravedlivě rozděluje a rozhoduje, zachraňuje se před napadením, přičemž nepřátelskou bytost oslabí jejími prostředky,...atd.

Hrdina dostává k dispozici kouzelný prostředek – zvíře, předmět s kouzelnou vlastností, předmět přivolávající kouzelné pomocníky a vlastnost (např. sílu, schopnost měnit se ve zvíře). Předání probíhá – přímo, prostředek je hrdinovi ukázán nebo se prodává a kupuje, hrdina se k němu dostane náhodně (např. přijde ke kouzelnému stromu), náhle se objeví, vypije se nebo sní, někdy dárce hrdinovi prozradí kouzelné zaklínadlo, kterým si může přivolat pomoc,...atd.

Hrdina je přenesen, dovezen nebo přiveden k místu, kde se nalézá předmět hledání – hrdina letí vzduchem, na koni, po zemi nebo po vodě, je veden (např. zvířetem),... apod.

Hrdina a škůdce vstupují do bezprostředního boje – přímý boj, soutěžení, hrají karty (např. s čertem).

Hrdina je označen – na těle (např. v boji utrží ránu), dostává prsten nebo šátek.

Škůdce je poražen – v otevřeném boji, v soutěži, v kartách, bez boje anebo je vyhnán.

Počáteční neštěstí nebo nedostatek jsou zlikvidovány – např. ztracená dívka je nalezena pomocí síly nebo chytrosti, může ji hledat i několik zachránců. Objekt hledání lze získat pomocí kouzelného prostředku, anebo při jeho použití zaniká např. chudoba. Začarovaný je odčarován, zajatec zase osvobozen.

Hrdina se vrací – návrat se uskutečňuje jako příchod, ale mnohem rychleji. Někdy to může být i útěk.

Hrdina je pronásledován – např. drakem, čarodějnici, pronásledovatel se často při pronásledování proměňuje a snaží se hrdinovi překazit návrat.

Hrdina se zachraňuje před pronásledováním – staví do cesty pronásledovateli překážky, mění se v různé předměty, zvířata a není identifikovatelný, skrývá se, vyhýbá se lákadlům na cestě. Mnoho pohádek končí, když se jedinec zachrání před pronásledováním. Občas však prožije hrdina novou prohru, např. je mu odcizen objekt hledání – v roli škůdce se objevuje někdo jiný. Tím znovu začíná hledání.

Nepoznaný hrdina se dostává domů nebo do jiné země – zastaví se u řemeslníka a jde k němu do učení, u jiného krále začne pracovat v kuchyni nebo ve stájích, vydává se za prostého člověka.

Nepravý hrdina si klade neoprávněné nároky – většinou se jedná o bratry nebo generály.

Hrdinovi je uložen těžký úkol – zkouška jídlem a pitím, ohněm; neřešitelné hádanky a úkoly (např. mezi několika stejnými dívkami objevit tu pravou); zkouška síly, obratnosti a statečnosti; trpělivosti; zhotovit něco (např. obstarat lék, postavit za noc palác),...atd.

Úkol je splněn – někdy je splněn dříve, než je zadán (hrdina nejdříve pozná zvláštní znamení dívky a později je úkol teprve zadán).

Hrdina je poznán – podle označení (jizva) nebo podle předmětu, který dříve dostal (prstýnek, šátek), dále podle splnění těžkého úkolu nebo po dlouhém odloučení.

Nepravý hrdina nebo škůdce je odhalen – nesplní úkol, vyprávěním (jak to doopravdy bylo – např. hovoří zachráněná dívka), jindy se škůdce prozradí sám (něco řekne) nebo k jeho odhalení dojde při zpěvu písně.

Hrdina dostává nové vzezření – proměňuje se (např. dívka si obléká nové roucho a stává se překrásnou).

Škůdce je potrestán – zneškodněn, vyhnán, občas se setkáváme s odpuštěním. Potrestán bývá většinou škůdce z druhé části příběhu, první škůdce je potrestán jen v případě, že se ve vyprávění nevyskytuje boj a pronásledování (jestliže se vyskytují, je škůdce zabit v boji nebo zahyne při pronásledování).

Hrdina se žení a nastupuje na trůn – získává nevěstu a království, někdy se pouze žení nebo jen dostává trůn či peněžní i jinou odměnu, příběh končí také zásnubami. Tímto zazvonil pomyslný zvonec a pohádky je konec. Jen málo akcí pohádkových hrdinů nemůžeme určit ani přiřadit k výše uvedeným funkcím.

Nabízí se také otázka, zda dnešní děti mají vůbec možnost pohádky znát. Zda jim jsou zprostředkovány rodinnými příslušníky, jestli dětem vůbec někdo čte. Kvalitní televizní pohádky nedokážou předat skryté bohatství obsažené v těchto pradávných příbězích. Při jejich čtení se zapojí i dětská fantazie a tím je zaručeno aktivní vnímání. BIDDULPH (2008, s. 105) popisuje sledování televizní obrazovky za velmi pasivní příjem informací. Naproti tomu zdůrazňuje, že při čtení nebo poslouchání příběhu si děti: „...na základě slov ve své fantazii vytvářejí představy a obrazy, jejich mysl čile pracuje.“ Dalším prožitkem, který se nedá ničím nahradit, a který je velice důležitý, je možnost cítit společně strávené chvíle, vzájemný kontakt tělesný i oční, a dotyk, který je v dnešní době tak potřebný. Žijeme v běhu a zapomínáme se zastavit, obejmout, pohládit. Rodiče, kteří nechtou dětem pohádky, se ochuzují o vzájemnou blízkost.

3.1 Nalézání smyslu života

Každý z nás se v životě jednou nebo i vícekrát dostal do situace, z níž nenacházel východisko. Je obecně známé, že každý člověk je individuální bytost, která na své životní cestě prožívá chvíle radostí i smutků. Do vínku nám byl dán určitý temperament, vlohy, jistá emoční vyzrállost. Na nás samotných je, abychom se na této cestě učili, překonávali překážky, radovali se z úspěchů a hlavně vytrvali v našem konání. Toto však dokážeme pochopit až v dospělosti. Jako děti žijeme jinak, žijeme spontánně, nebojíme se chybovat, neboť víme, že se tím poučíme, že to příště zvládneme lépe. HERMAN (2008, s. 161) píše: „*Prostřednictvím pohádek tak dítě přijímá zkušenosti předchozích generací, které mu napomáhají vyřešit strachy, úzkosti a problémy, se kterými se při svém vývoji setkává.*“

V pohádkách na nás působí určité motivy a děje. Setkala jsem se s názorem člověka, že pohádky jsou velmi drsné, a proto bychom je dětem neměli vůbec říkat. Zajímavé je, že děti si toto nemyslí, ony dobře chápou sdělení těchto příběhů a dokážou, lépe než my dospělí, rozšifrovat jejich skryté kódy. Podle ČERNOUŠKA (1990) pohádky vnášejí smysl a řád do světa, ve kterém děti tápají a učí se ho chápat a žít. Mají funkci jakýchsi mostů, které spojují způsoby myšlení dětí a dospělých. Pomáhají s tím, co rodiče dětem nejsou schopni předat. Děti jsou velice citlivé a vnímají to, co rodiče říkají i jak žijí. Tento rozpor světa dospělých pro ně není jednoduché přijmout. Za další přednost pohádek lze považovat to, že obsahují jasná pravidla. Také nás provázejí naším dlouhým historickým vývojem, vždy ti starší a moudří předávali mladším tato poselství. Vnímání smyslu pohádek můžeme chápat jako návod pro pochopení smyslu života. Z toho je možné vyvodit, že při prožívání nějaké vnitřní rozbolavělé záležitosti z ní můžeme nalézt východisko právě přečtením vhodné pohádky. BETTELHEIM (2000) uvádí, že moudrým se člověk nestává náraz, ale postupně. Pomoci dítěti, aby našlo smysl života, je velmi obtížné a zároveň velice potřebné. K růstu potřebuje zkušenosti, tím se učí lépe rozumět nejdříve sobě a potom také ostatním. A toto ho provází celým jeho životem, kdy hledá smysl svého bytí, svých vztahů, všech svých činností a aktivit. Rodiče by se k tomu měli při výchově postavit zodpovědně, nejlépe svým příkladem.

Podle HERMANA (2008), který vychází z BETTELHEIMA (2000), jsou pohádky součástí zdravého psychického vývoje dítěte, ale bohužel z pohledu dospělé populace podceňované. Předpokládá se existence tzv. společného nevědomí lidstva, které ovlivňuje náš běžný život. Z hlediska výchovy považujeme za nejdůležitější období věk do šesti let dítěte. HERMAN (2008) uvádí tzv. bezpečnou vazbu mezi mámou a dítětem. K jejímu posílení je čtení pohádek a s ním související blízký kontakt velice důležité. Navíc je známo, že citové problémy a nezpracované záležitosti dokážou zahýbat naším životem. Děti potřebují pomoci v uchopení své emoční stránky osobnosti, v tomto směru má pohádka nezastupitelné místo, neboť pomáhá v rozšifrování nevědomé složky. Symboly považujeme za spojnicí mezi vědomím a nevědomím, neboť se pod nimi skrývá určitý význam. Pro dítě je důležité rozumět myšlenkovým pochodům svého vědomí, aby alespoň zčásti poznalo své nevědomí. Někdy se prostřednictvím pohádek vyřeší problém již na nevědomé úrovni, aniž by si ho dítě vědomě vůbec uvědomilo. Pohádky informují, že bolesti a strachy má každý z nás a můžeme je překonat, když pro to něco uděláme. Musíme nalézt sami sebe a

poznat se. Každý máme své slabiny a v průběhu života je překonáváme. ŠUBRTOVÁ (2011) uvádí, že pohádka oslovuje nejen dítě, ale i dospělého čtenáře, neboť se vrací ke kořenům. Toto je možné vnímat při jejím vyprávění i naslouchání.

Dítě se během své cesty životem učí chápat, že nemůže všeho hned dosáhnout a také vnímá existenci zákazů, které nesmí překročit. PREKOPOVÁ a SCHWEIZEROVÁ (1995, s. 54) se k tomu vyjadřují: *„Zapamatujme si: Podle názoru některých lidí je nepřijatelné, aby se dítě něčeho zříkalo, ale myslíme si, že tento názor je mylný. Vidíme totiž, že dětem unikla šance naučit se snášet zklamání. Děti neumí zacházet se zklamáním a bojí se, že se hned zhroutlí celý svět nebo že pozbudou lásky.“* Kouzelné pohádky obohacují život dítěte a pomocí nich se v dítěti probouzí nejen zvědavost, představivost, rozvíjí se rozum a dítě lépe chápe své pocity, ale učí se chápat své těžkosti a využívat nabídnutá řešení jeho problémů. S tím vším si poradí vědomí, předvědomí a nevědomí dítěte i dospělého jedince. Nezáleží na životních podmínkách moderní společnosti, neboť se čtení či vyprávění pohádek týká vnitřních procesů a stavů, určitého dědictví lidstva. Zažívají se při nich morální hodnoty. Dítě si zavádí do svého života určitý řád, kterému ono rozumí, protože si ho samo vytváří. Dále zjišťuje, že každý čin následuje zpětná vazba, nelze tedy hovořit o trestu, ale o následcích našeho jednání. Smysl pohádek by měli chápat také rodiče dítěte nebo blízcí lidé, kteří dítěti pohádky sdělují. Skutečný obsah našim vyřčeným slovům dáváme my, tím že přemýšlíme a sami chápeme „o čem je tady řeč“. STREIT (1992, s. 11) poukazuje na nedostatky přetechnizované společnosti: *„Pohádky mohou právě mezi čtvrtým až osmým rokem dětského věku oživit onen vnitřní duševní svět fantazie i v případě, že vnější okolí jej tak beznadějně postrádá.“*

3.2 Pohádky jako důležitá součást života dítěte

Nejsilněji na dítě předškolního věku působí pohádka. Pomocí ní se snadněji orientuje v mezilidských vztazích, dobře si vytváří souvislosti, neboť dobro i zlo je vždy po zásluze odměněno či potrestáno. Zde je vhodné zmínit postavu čerta v kouzelných pohádkách. SVOBODOVÁ a ŠVEJDOVÁ (2011, s. 108) připomínají: *„Čert v kouzelných pohádkách nesymbolizuje zlo, je spíše vykonavatelem spravedlnosti v negativní formě, nositelem trestu za to, co špatného člověk vykonal.“* Pokud je někdo omylem potrestán, vždy dochází k nápravě a odškodnění poškozeného. Autorky dále

zmiňují, stejně tak i STREIT (1992), jak někteří dospělí vytvářejí dětem zmatek tím, že je čerty „straší“. Neuvědomují si, že pro děti se jedná o situaci nepochopitelnou, neboť ony z pohádkových příběhů vědí, kdo a za jaké skutky se do pekla dostane. Dětské „zlobení“ je jistě pro čerty nezajímavé. Pro děti je také důležitý prožitek s postavami, vytváří se kladný vztah k pravdě, spravedlnosti a soucitu s druhými (trpícími). Cesta dobra je většinou složitá, potřebujeme na ní odvalu a úsilí, také přinášíme oběti. Důležitá je zpětná vazba dítěte po přečtení pohádky. Za vhodné se považuje po čase se vrátit k nějaké pohádce, přináší to užitek pro obě strany. A neopomenout dětem vysvětlit význam neznámých nebo zastaralých slov, aby to nenarušilo prožitek a vcítění se do děje.

STREIT (1992, s. 22) zdůrazňuje: *„Odedávna náleží pohádkám a ságám určitá náboženská úcta. Bratří Grimmové přímo pedanticky hlídali poslední vypravěče pohádek, se kterými se setkali. Texty se směly předávat jen doslovně a beze změn. Bratří byli přesvědčeni, že v doslovném znění je duchovní bohatství, které lidstvo nesmí ztratit.“* Každé dítě dříve či později vyjde do světa, opustí bezpečný a známý domov a vstoupí do neznáma. Stejně jako pohádkový hrdina zpočátku tápe. V pohádkách jsou navíc jednoduše vykresleny záporné charakterové vlastnosti (např. zloba, pýcha, zbabělost, lakota, hloupost,...) a malého posluchače to vede k porozumění následků takového chování a jednání. Podobným způsobem chápeme ukázkou dobra a dobrých činů (např. odvahy, nesobeckosti, sebezpřemáhání,...), jedná se o příklad, o vzor, který na dítě působí. PROPP (2008) zmiňuje, že realita v pohádkách je spatřována velice málo, ale život, který prožíváme, se v ní nepřímou zrcadlí. Fantastický náboj pohádky je nadřazen realistické formě, hrdinství je postaveno výše nad humorný děj. Pohádka je utvořena ději, které spolu souvisí, neobjeví se v ní nic, co do jejího příběhu nepatří. Je zajímavé, že pohádky nelze přiřadit k jednotlivému národu, jejich odkaz je mezinárodní. Např. drak se nachází téměř celosvětově, v některých zemích jeho roli nahrazuje medvěd nebo lev. Veliký význam se v pohádce připisuje talismanům, které bývají často jediní odcizeny.

ČERNOUŠEK (1990, s. 10) píše, že pohádky uspokojují základní psychické potřeby dítěte. Jedná se o: *„...takové potřeby, které nemohou být ovlivněny dobou, v níž děti vyrůstají, které jsou v podstatě stále totožné: například vztah k rodičům, vztah k sourozencům, apod. Dále na potřeby lásky, důvěry ve svět, na potřeby poznávání mezilidských vztahů, na potřebu zvládnutí strachu, a především na potřebu rozvíjet*

pocit životního smyslu.“ STREIT (1992) je přesvědčen, že naslouchání pohádce ovlivňuje vnitřní citový život dítěte. Příroda je pro většinu lidí balzámem na duši. Jejím pozorováním či bezprostředním kontaktem s ní se dostáváme blíže do svého nitra. Stejný vliv na nás má poslech pohádky. Potřebujeme prožívat také pravý opak našeho současného velice hlučného světa, tedy klid a ticho. Právě v těchto chvílích rozvíjíme naši citlivost nebo si ji uvědomujeme. Tato citlivost, vnímavost či lidskost v nás probouzí sounáležitost a blízkost. Dětem je pomocí techniky (např. počítače a televize) ukazován svět tvrdý, nelítostný, necitlivý. Rodiče toto mohou vykompenzovat čtením či vyprávěním kvalitního pohádkového příběhu.

3.2.1 Jak si poradit se svými pocity

BETTELHEIM (2000) uvádí, že dítě potřebuje rozumět svému prožívání, tomu, co se odehrává v jeho vědomí, aby následně mohlo pochopit své nevědomí. Nevědomí určuje naše chování, a pokud je potlačeno a my mu nedovolíme vstoupit do našeho vědomí, dokáže nás ovlivnit více, než bychom si přáli. Někteří rodiče si myslí, že nejlepším řešením, jak zbavit dítě úzkosti, strachu, zloby a zmatku, je ukazovat mu jen pěknou skutečnost. Reálný život však není vždy jen příjemný a samotné pohádky dítěti umožňují chápat jeho prožívání a fantazie. Děti však musí vědět, že jsou přirozené naše sklony k chování sobeckému, zlostnému, úzkostnému, agresivnímu. A na naší životní cestě se učíme překonávat tyto sklony. Představme si tedy, že dětem předkládáme jen dobré a správné jednání a chování. Děti se zaručeně musejí cítit méněcenné, neboť ony dobře vědí, že jejich úmysly nejsou vždy jen správné a dobré. ČERNOUŠEK (1990) informuje o významu pohádek při řešení problémů, které život přináší. Srozumitelným konkrétním obrazům, jasným symbolům a jednotlivým činům aktérů příběhu děti rozumí, na rozdíl od našeho abstraktního, byť dobře myšleného, poučování o dobru a zlu, o morálce a etice. Pohádky rozvíjí citové prožívání dítěte a rozšiřují jeho vědomí o případné problémy a možnosti jejich řešení. BETTELHEIM (2000) upozorňuje, jak nebezpečné je předstírání dnešní doby, že děti jsou jen dobré. Nesmíme zapomínat na temné stránky povah lidí. Rozum dítěte dokáže zatím pouze málo kontrolovat své nevědomí, tlak emocí a nevyřešených konfliktů otevírá bujnou fantazii a dotýká se všeho, o čem dítě uvažuje. HERMAN (2008) říká, abychom děti spíše naučili, že

svízele a obtíže v životě jsou nevyhnutelné. Pokud toto dítě přijme, nemusí se již schovávat za lži a úzkosti, zmizí pocity osamělosti a opuštěnosti, rozpustí se napětí.

Svým působivým kouzlem dokáží pohádky potěšit své posluchače a navíc nám pomohou při výchově jako málo co. Jsou vytvořeny tak, že jim děti rozumějí, neboť se v nich nenachází chaos. Postavy, situace i děje jsou vykresleny srozumitelně; dobro vnímáme jako dobré, zlo jako zlé. Opakovaný poslech, dostatek času strávený s pohádkou, umožní, aby na dítě příběh plně působil. Děti ještě nedokáží plně vyjádřit své pocity a i dospělým jedincům to přináší mnohé problémy. Kontakt s pohádkou kompenzuje malou životní zkušenost dítěte.

Pohádky vycházejí z psychologické situace dítěte, nikoliv však z jeho situace fyzické. Podobnost s fyzickou realitou by na děti působila děsivě. Dále slova a věty, kterými začínají pohádky, naznačují, že se přesouváme z každodennosti do světa fantazie. Na posluchače neklade pohádkový příběh žádné požadavky, působí uklidňujícím dojmem, přináší naději a slibuje, že vše dobře dopadne. Po šťastném konci nás pohádka přirozeně vrátí do skutečnosti. Stejně jako je pohádkový hrdina na konci příběhu lépe připravený na životní zkoušky, tak i dítě je vnitřně lépe vybaveno pro život. Poslech pohádek v něm vzbuzuje fantazie, které by si samo nikdy nevymyslelo. STREIT (1992) také poukazuje na nevhodnost některých pohádek. Občas je nutné přihlížet k individualitě dítěte a podat příběh přijatelným způsobem. Důležitý faktor spočívá v tom, že zlo nesmíme příliš zdůrazňovat, nechceme děti strašit, ale připravit je na život, který není vždy jen radostný a bezpečný. Dospělý ve vztahu k dítěti má pociťovat zodpovědnost, neboť dítě mu bezmezně důvěřuje a vyřčená slova jsou pro něj pravdou. Rodiče vyprávějí jinak pohádkový příběh dítěti přecitlivělému, jinak vznětlivému. Svě dítě dobře znají a vhodně k němu přistupují. Moderní pohádky svojí zjednodušenou formou nevystihují skryté poklady v příbězích obsažené, za vhodnější jsou považovány pohádky klasické. ŠUBRTOVÁ (2011, s. 63) však upozorňuje, že: „*Moderní pohádkové příběhy vedou dětského i dospělého čtenáře cestou poetizace od prostého vnímání až k empatickému poznání.*“

4 RITUÁL

Podle HARTLA (2004, s. 229) se jedná o: „*tradicí stanovené opakování bohoslužebných nebo magických úkonů*“. Ve zvířecí říši můžeme spatřit namlouvací rituály, ve světě lidí si jimi při nutkavých neurózách odstraňují napětí; občas znesnadňují praktickou činnost, jindy bez jejich uskutečnění není člověk schopen odejít z domu či nemůže usnout. Právě rituály před usnutím se budeme zabývat. KUNZE a SALAMANDER (2011, s. 11) uvádějí: „*Pojem „rituál“ je odvozen od latinského slova „ritus“, které označuje zvyklost projevující se v řeči, gestech a jednání, případně počínání podléhající určitým pravidlům a realizované v určitém sledu.*“

Dětem přináší rituály takové prožívání, které potřebují. K pocitu bezpečí a jistoty napomůže, když vědí, že činnost již znají a že se bude opakovat. SVOBODOVÁ (2007, s. 74) píše: „*...mnoho dalších pravidelně opakovaných činností můžeme nazvat rituály. Každý z nich přináší dítěti něco jiného (pocit přijetí, sounáležitosti, příležitost k rozvíjení řeči, rozvoj hudebnosti atd.), ale současně všechny mají pro dítě některé společné významy, např. příjemné naladění, jistotu, že věci mají svůj řád, ukotvení v čase, možnost uplatnění i pro méně aktivní a nesmělé děti, vytváření prosociálních vzorů a vztahů, budování pocitu přináležení do skupiny aj. Některé rituály jsou samy vyslovením určité morální normy, která se opakováním zvnitřňuje.*“ KUNZE a SALAMANDER (2011, s. 40) zdůrazňují: „*V naší společnosti jsou často i nejmenší děti přeplněny dojmy, které dokáží jen těžko zpracovat a které jim sotva dopřejí klidu. Nejen pro mnohé dospělé, ale také pro mnohé děti je velmi obtížné se uklidnit a uvolnit. Vedle zavedení času, kdy zůstává dítě samo se sebou, lze zavést i rituály na uvolnění, které vašemu dítěti pomohou oprostit se od vnějšího, hlasitého a pestrého světa.*“ S rituály se setkáváme i v dospělosti, jen si je neuvědomujeme. Jsou pro nás velice důležité a prolínají se naším životem, ať se jedná o rituály pro soužití v rodinném kruhu, nebo týkající se přátelství či naší profese. I o Vánocích a narozeninách používáme rituály k slavnostnější atmosféře. A každý den je protkaný malými rituály, které za ně velice často ani nepovažujeme. Začínáme ranní hygienou a den uzavíráme vyprávěním na dobrou noc; rituál pozdravu i novoročního předsevzetí.

Co značí rituály podle KUNZE a SALAMANDER (2011):

- mají svůj pevně daný průběh
- podléhají určitým pravidlům anebo schématu
- určité způsoby chování se v jistých situacích opakují
- lze je provádět jako naučené, nebo naopak jako nevědomé
- jejich průběh je (s výjimkou počáteční fáze praktikování) dobře známou záležitostí
- jejich smysl není uchopitelný logicky, nýbrž spočívá ve faktu, že rituály jsou uznávány a zachovány.

KUNZE a SALAMANDER (2011) dále doplňují, že rituály obohatí náš společný život s dětmi. Pro ně jsou tyto zvyklosti přirozenou součástí každého dne. Měly by se konat pravidelně a ve stále stejné podobě. Každá rodina má své zvyklosti, které se přenášejí z jejich původní rodiny nebo vznikají až v současnosti. Rituály používáme také při překonávání malých i větších krizí, pomocí nich si organizujeme den. I potřesení rukou při pozdravu mezi nimi zaujímá své místo. Křesťanské svátky výrazně ovlivňují naši západní společnost. Křtiny, svaté přijímání nebo sňatek stále považujeme za slavnostní přechod do nové životní fáze. Také prožívání svátků Vánoc a Velikonoc přináší význam do našeho bytí, ale bohužel stále více překrýváme jejich původní poselství honosnými přípravami. Rodině pomáhají rituály najít svou vnitřní jednotu. Čerpáme z nich sílu, jistotu a pocit, že někam a k někomu patříme. Rodinný život se dnes dostává do pozadí a není výjimkou, že lidé spolu sice žijí, ale každý sám, jakoby se míjeli. Společně prožité situace utužují vztahy a napomáhají vnitřní pohodě. Pomocí rituálů dokážeme usnadnit a zpříjemnit život sobě i ostatním. Je potřeba vrátit do našich životů pravidla a stanovit hranice, zvláště při výchově dětí. Rituály jsou v tomto směru naším výborným pomocníkem. Z druhé strany je vhodné si uvědomit, že děti samy si vytváří své rituály, a nám dospělým se nabízí možnost zapojit je do života rodiny. Jak sami dobře víme, to, co si každý sám vytvoří, daleko lépe přijme, než chování, ke kterému jsme nuceni.

FROMM (1999, s. 200) nás seznamuje s myšlenkou, že: „...symbolický rituál, v němž nikoliv slovo nebo obraz, ale jednání reprezentuje vnitřní prožívání. V každodenním životě používáme všichni takové symbolické rituály. Jestliže na znamení našeho respektu smekneme klobouk, jestliže jako projev úcty skloníme hlavu, když někomu potřese me rukou, abychom tak vyjádřili své přátelské cítění – pak nepoužíváme žádný slovní

symbol, nýbrž provádíme symbolické jednání.“ Také pohádky na nás hovoří jazykem symbolů. Tyto příběhy cosi předávají naší duši, ona po těchto prožitcích prahne a tím, že ji uspokojujeme, přinášíme do svého života vnitřní klid a vyrovnanost. Je třeba pochopit, že pokud dítě vyžaduje přečtení jedné pohádky už popáté za sebou, potřebuje její poselství nyní slyšet ve svém životě. Za dva měsíce může být vše jinak a tuto pohádku již malý posluchač nebude upřednostňovat.

4.1 Pomocník při výchově

Zapojení rituálů do rodinného života přináší dětem i dospělým mnoho významných okamžiků. Podle KUNZE a SALAMANDER (2011) rituály podporují u dětí samostatnost, rozvíjejí myšlení a smysl pro pořádek, s jejich pomocí překonáváme krize a působí na nás také po stránce hodnotové. Bylo zaznamenáno, že vnáší do života jistotu a důvěru, stanovují hranice a děti lépe přijímají pravidla. Rodiče mohou prostřednictvím rituálů dosáhnout úspěchu ve výchově, aniž by se uchylovali k častému trestání svých potomků. Dohodnutý rituál dodržují děti i rodiče, a v tom spatřují prvek, který vede k sounáležitosti rodiny.

V mnoha rodinách, kde se nezavedlo čtení pohádek jako součást rituálu před spaním, nebo nepoužívají jiný večerní rituál, neprobíhají poklidné večery. Děti opouští svoji postel a stále něco potřebují. Po zavedení rituálu děti lépe usínají, neboť jejich večery jsou pokaždé stejně příjemné, a pokud vědí, že je čeká před usnutím ještě čtení pohádky jako obvykle, nepotřebují odchod do postele protahovat. Rituálům se děti musí učit a po jejich zažití je většinou samy vyžadují. Pro svůj příjemný spánek potřebují klidné večery, pohodovou rodinnou atmosféru, pomazlení, pohoupání na klíně, někdy si chtějí také chvíli povídat. Tím se rozpouští tíživé myšlenky, které se vkrádají a brání dítěti v usnutí. Dítě nemá chápat uložení ke spánku jako trest. Odpočinek má vnímat jako pěkný a obohacující. Rodiče by se měly snažit, aby jako trest nepoužili vynechání večerního rituálu. Po namáhavém dni potřebuje dítě stejně jako dospělý člověk ukončit den příjemně. Toto vede k myšlence, že dítě má prožít aktivní den a klidný večer. Večerní hry také zaujímají své místo v rituálech, někdy na ukončení dne chtějí děti namalovat obrázek a tím si v sobě zpracovat prožitky dne. Hezké je i psaní deníku rodiny, co každý den dítě prožilo. Rodič píše, dítě může do deníku přispět obrázkem. Díky časovému presu je dnes opomíjená příprava večere společně s dítětem. Ještě před

odchodem do koupelny si dítě vybere knížku, ze které mu bude pohádka přečtena. Toto lze použít jako motivaci. K večerním rituálům řadíme také koupání. Podle FRANZ (1998) se používají rituály také při vyprávění či čtení pohádky. Každý příběh začíná slovním rituálem – např. „*Za devatero horami a devatero řekami,...*“. Stejně tak příběh ukončujeme – např. „*A byla svatba! Žili šťastně...*“. Pohádka nás z reality přenesse do světa fantazie a představ. Zmíněnými rituály se lehce dostaneme do pohádkového světa a po skončení příběhu nám pomůže vrátit se zpět do našeho života, abychom nezůstali někde na půli cesty a stáli nohama pevně na zemi. Toto je velmi důležité.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Cílem výzkumného šetření je zjistit, jaké postoje zaujímají rodiče ke čtenářství, pohádkám, a zda vnímají smysl čtení pohádek pro děti. Kdo dětem převážně čte v rodině, jaká kritéria rodiče používají při výběru pohádky, a zda si povídají s dětmi o obsahu přečteného textu. Dále zmapovat, zda se pohádky objevují jako rituál před usnutím, jejich celková frekvence a časování. Jaké vlivy působí v rodinách na tuto problematiku, co sami rodiče považují za rituál, a jaké další večerní rituály se v rodinách vyskytují. Hlavním cílem je tedy přiblížit situaci čtení pohádek v rodinách.

Jedná se o deskriptivní výzkumný problém, proto nejsou stanoveny předpoklady.

6 METODIKA

Pro výzkumné šetření jsem si vybrala metody kvantitativně i kvalitativně orientovaného výzkumu. GAVORA (2010) uvádí, že kvalitativní výzkum ve svých výsledcích zmiňuje číselné údaje a vysvětluje příčiny jevů, naopak kvalitativní výzkum prezentuje zjištění ve slovní (nečíselné) podobě a zabývá se pochopením významu jevů.

Smíšený výzkum v bakalářské práci byl použit proto, aby se lépe a důkladněji prozkoumala tato problematika a bylo zjištěno co nejvíce souvislostí, které se týkají zkoumaného jevu.

6.1 Kvantitativní výzkum

Výzkumné šetření jsem zahájila kvantitativní metodou, a to rozdáním dotazníků, které byly určeny pro rodiče, u kterých se předpokládá, že čtou svým dětem pohádky. Tímto písemným kladením otázek můžeme získávat, jak uvádí GAVORA (2010, s. 121): „...*velké množství informací při malé investici času.*“ Tato metoda vyžaduje důkladnou přípravu, aby informace a zpětná vazba respondentů měly patřičnou hodnotu. Důležité je mít na začátku šetření jasně stanovený cíl. Snažila jsem se předávat dotazníky v osobním kontaktu s respondenty, abych je více motivovala k vyplnění. Bylo patrné, že muži měli záměr nechat vyplnění na manželce či přítelkyni, ale vyhověli mé prosbě, že mne zajímá také názor otců. Dále si uvědomuji, že můj osobní styk s respondenty přinesl vyšší počet návratnosti dotazníků. Než došlo k jejich předání respondentům, použila jsem předvýzkum, kdy jsem si ověřovala na malém vzorku rodičů, zda jsou otázky správně zvoleny a chápány.

6.1.1 Výzkumný soubor

Byly získány informace od rodičů různého věku, vzdělání, bydliště, zaměstnání, rodinného stavu i počtu dětí. Omezením bylo pouze to, že museli mít alespoň jedno dítě v předškolním věku. Dotazník vyplnilo více žen než mužů, i když i oni byli po požádání vstřícní. Bylo rozdáno 180 dotazníků, na jejich vyplnění měli respondenti čas přibližně jeden měsíc. Dotazníky jsem předávala respondentům osobně, dále jsem požádala paní

ředitelky dvou mateřských škol, zda by mohly ochotným rodičům dotazníky předat, menší část jsem dala také do dětské knihovny a dotazníky byly poslány i prostřednictvím emailu. Tím bylo zajištěno, že se dostaly k rodičům žijících na různých místech České Republiky. Navrátilo se 140 vyplněných dotazníků, návratnost tedy byla 78 %.

6.2 Kvalitativní výzkum

Dále jsem v rámci výzkumného šetření použila kvalitativní metodu, a to rozhovory s rodiči. STRAUSS a CORBINOVÁ (1999, s. 10) uvádějí, že se jedná o: „výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.“ Podle GAVORY (2010) je předností tohoto typu výzkumu intenzita a dlouhodobý proces, ze kterého výzkumník pořídí podrobný zápis. Zaznamenává veškeré okolnosti, které se v prostředí během výzkumného šetření dějí. Při rozhovorech více hovoří zkoumaná osoba a výzkumník převážně poslouchá. Tím mu je umožněn prostor pro hlubší analýzu a vnímání dané situace. Za vhodné se považuje kombinovat kvantitativní metody s kvalitativními, neboť dotvářejí efektivněji výsledky.

6.2.1 Výzkumný soubor

Rozhovory probíhaly s rodiči různého věku, počtu dětí, věkových rozestupů mezi dětmi, rozličného charakteru dospělých, životního stylu a zkušeností. Opět bylo podmínkou pouze to, aby rodiče měli alespoň jedno dítě předškolního věku. Byly připraveny okruhy týkající se tématu, aby se co nejméně vstupovalo do výpovědi respondenta. Ten měl vždy možnost vybrat si místo setkání. Rodiče byli velmi sdílní a komunikativní. Konverzace byla zaznamenávaná na diktafon. Také při vrácení dotazníků, přestože byly anonymní, docházelo k následným rozhovorům s rodiči. Ti sami chtěli napsané informace dále ilustrovat a upřesnit.

Rozhovorů se uskutečnilo celkem pět, požádala jsem o ně tři ženy a dva muže. Tabulka č. 1 obsahuje základní charakteristiku dotazovaných. Z důvodu zachování anonymity byla změněna jména respondentů.

Tabulka č. 1: **Základní charakteristika**

Pohlaví	Věk	Bydliště	Zaměstnání	Vzdělání	Rodinný stav	Počet dětí	Věk dětí
Monika	33	obec	mateřská dovolená	vysokoškolské	vdaná	3	4,5 roku, 2 roky, 1rok
Jitka	38	obec	recepční	středoškolské	vdaná	4	21 let, 15 let, 7 let, 6 let
Veronika	35	obec	účetní	středoškolské	rozvedená, žije s druhem	3	19 let, 13 let, 5 let
Josef	35	obec	vedoucí nákupu	středoškolské	ženatý	2	5 let, 2 roky
Patrik	32	město	obchodní referent	vysokoškolské	ženatý	1	2,5 roku

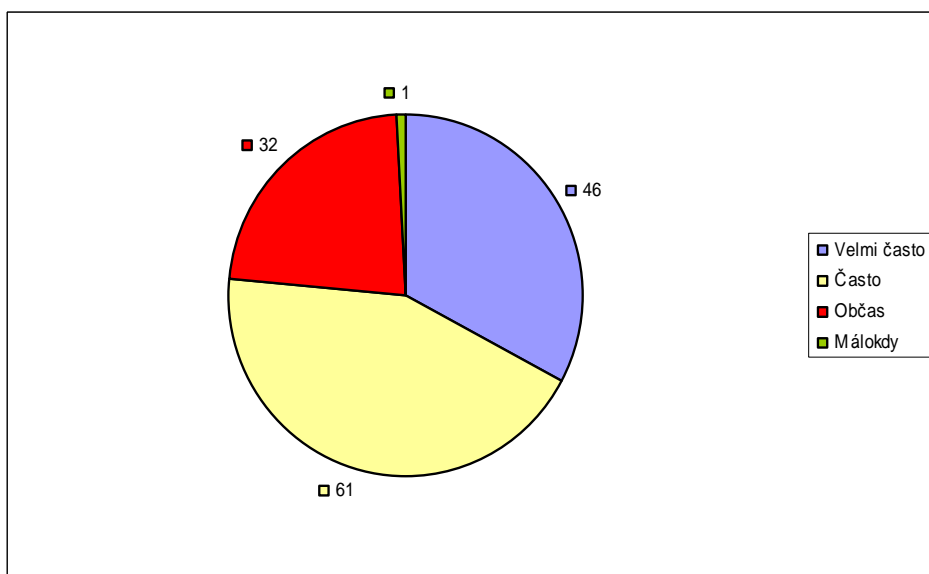
7 VÝSLEDKY

7.1 Výsledky z dotazníkového šetření

Jak bylo uvedeno výše, dotazníkové šetření bylo realizováno u 140 respondentů (dotazník je přílohou č. 1). Prostřednictvím otázek č. 17 – 24 byly zjišťovány základní údaje o respondentech. Z výsledků vyplývá, že dotazník vyplnilo 80 % (112) žen a 20 % mužů (28). Ve věkové kategorii 21 – 30 let bylo 30 (21 %) respondentů, 31 – 40 let bylo 97 (69 %) respondentů, 41 – 50 let bylo 12 (9 %) respondentů a 51 – 55 let byl 1 (1 %) respondent. V 57 % (80) bydleli v obci, v 41 % (57) ve městě a v 2 % (3) se jednalo o velkoměsto. Vzhledem k tomu, že se předpokládal vliv zaměstnání – vzhledem k časovému zaneprázdnění – byla obsažena i otázka zjišťující tuto informaci. V 86 případech (61 %) byli respondenti zaměstnaní na plný úvazek, v 7 (5 %) se jednalo o OSVČ, v 36 (26 %) to byly ženy na mateřské dovolené, v 1 případě (1 %) žena v domácnosti, 5 (3 %) bylo nezaměstnaných a 5 (4 %) zaměstnanců na částečný úvazek. Další možný vliv se předpokládal v závislosti se vzděláním. Největší část respondentů měla střední vzdělání s maturitou – 64 % (90), dále 13 % (18) vysokoškolské – magisterské nebo inženýrské, 11 % (16) vysokoškolské – bakalářské, 11 % (15) byli respondenti vyučení bez maturity a 1 % (1) se základním vzděláním. Zjišťovala jsem rodinné uspořádání, ale jasnou otázku, zda žije respondent sám nebo ne, jsem nezadala. Získání této informace mi přišlo příliš důvěrné. Přestože by to, zda je rodič s dítětem sám, nebo žije v manželství, mohlo mít vliv na čas, který může věnovat dítěti. V 76 % (107) šlo o respondenta žijícího v manželství, jiné rodinné uspořádání mělo 33 % (33). V 64 % (90) šlo o rodiny, kde byly dvě děti, v 23 % (32) bylo v rodině přítomno jedno dítě, v 10 % (14) tři děti a u 3 % (4) měli rodiče čtyři děti a více.

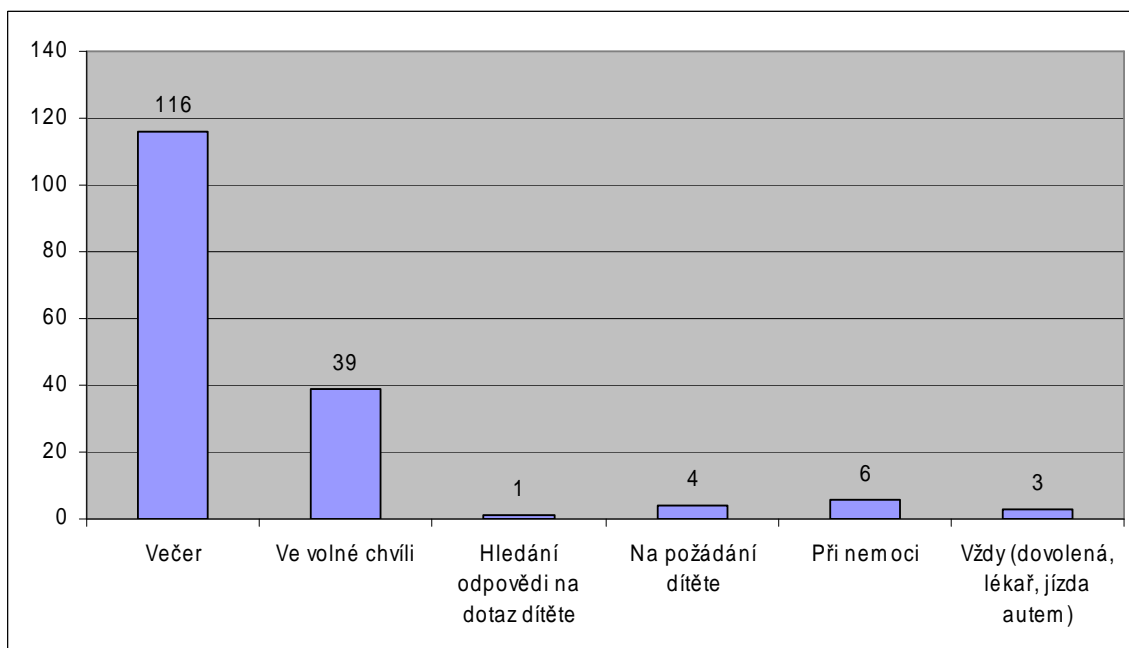
Dále budou prezentovány výsledky k jednotlivým otázkám dotazníku vztahující se ke stanovenému výzkumnému cíli.

Graf č. 1: Jak často se dětem čte

Bylo zjišťováno, jak často čtou rodiče dětem pohádky (dotazník – otázka č. 2). **Často** odpovědělo 61 (43 %) respondentů, **velmi často** 46 (33 %), **občas** 32 (23 %) a **málokdy** 1 (1 %). Dětem se čtou pohádky často. Z výsledku výzkumného šetření lze vyvodit, že muži je čtou především občas, ženy mnohem častěji. Počet dětí v rodinách, jak vyplývá z odpovědí v dotazníku, neovlivnil četnost čtení pohádek.

Graf č. 2: Kdy se čte dětem nejčastěji

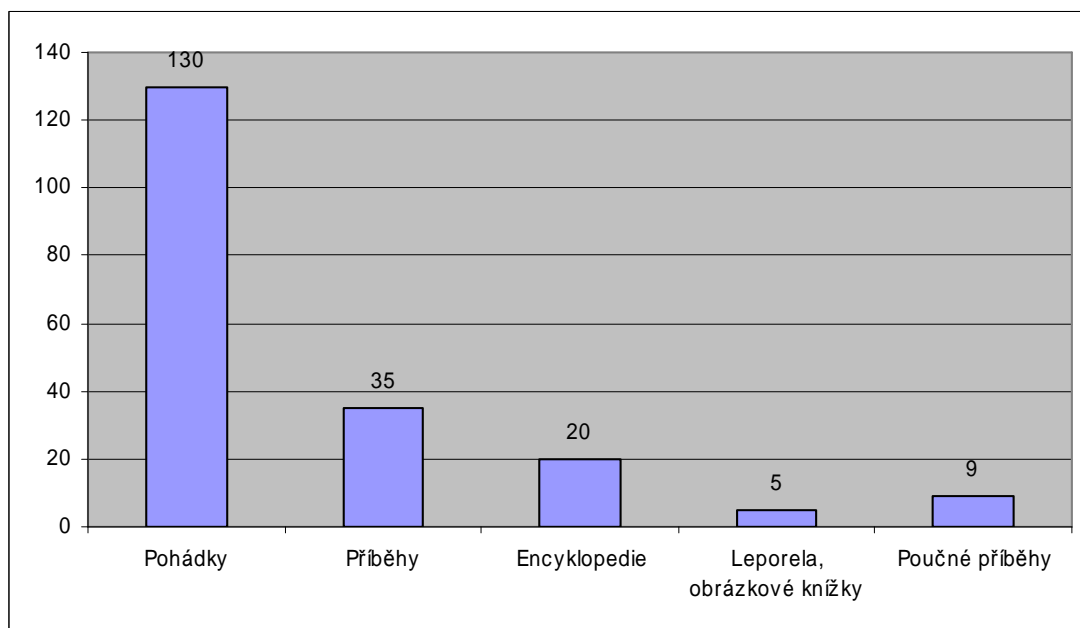

V tomto případě se jednalo o otázku, na kterou respondenti odpovídali, kdy nejčastěji čtou dětem pohádky (dotazník – otázka č. 3). Měli možnost zaškrtnout odpověď – večer a ve volné chvíli, dále jim bylo umožněno, aby sami vepsali, v jakých jiných případech dětem čtou. Jejich odpovědi jsem dále kategorizovala. 116 odpovědí se týkalo **večerního čtení**, v 39 případech se objevilo **čtení ve volné chvíli**, dále v 1 rodině hledali v knížkách **odpověď na dotaz dítěte. Na požádání dítěte** vyhledávají knihu ve 4 rodinách, **při nemoci** čtou dětem častěji v 6 rodinách a knihu mají rodiče neustále při sobě (**dovolená, čekárna u lékaře, jízda autem**) uváděli ve 3 případech. Také se objevila sdělení rodičů, že o víkendu čtou dětem více než v týdnu (např. ráno a večer).

Odpověď z dotazníku:

Žena (43 let, 1 dítě – 7 let): „Knížka nás doprovází na dovolené, k lékaři, v autě ji máme, prostě všude tam, kde se může trochu čekat.“

Graf č. 3: Co se dětem převážně čte

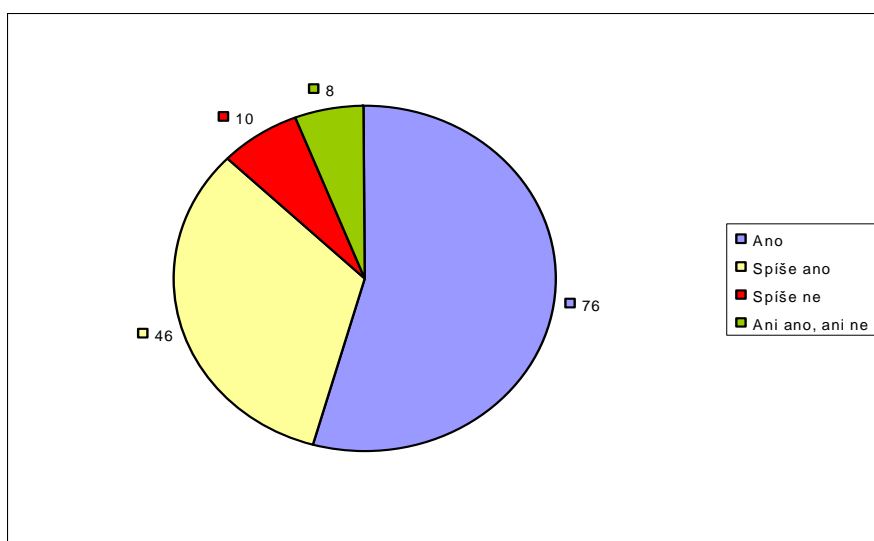
Touto otázkou se zjišťovalo, co se v rodinách dětem převážně čte (dotazník – otázka č. 4). Jednalo se opět o otázku, kde mohli respondenti označit více odpovědí a navíc sami doplnit, co dalšího dětem čtou. Nejčastěji bylo uvedeno **čtení pohádek** – ve 130 případech, **příběhy** – 35, **encyklopedie** označilo 20 rodičů, **poučné příběhy** čtou v 9

rodinách, **leporela a obrázkové knížky** se objevilo v 5 odpovědích – důležitý je také faktor týkající se věku dítěte.

Odpověď z dotazníku:

Žena (43 let, 1 dítě – 7 let): „Pročítáme i knihy více odborné – např. o hvězdách, lékařství, stavba těla, básně, atd. podle toho, co zrovna je naším tématem a co kluka zrovna bere.“

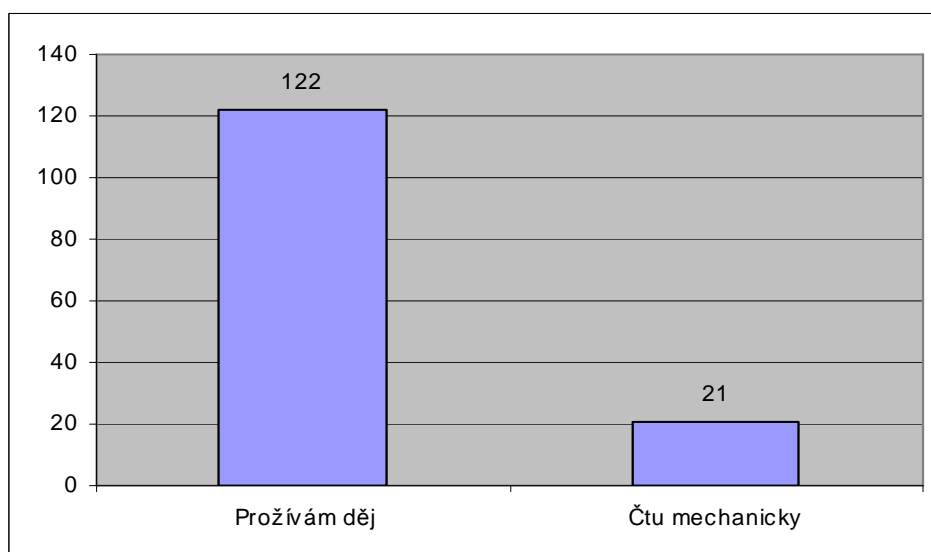
Graf č. 4: **Vnímání vlivu pohádek**

Důležité ve výzkumném šetření bylo položit rodičům otázku, zda vnímají vliv pohádek na děti (dotazník – otázka č. 5). **Ano** odpovědělo 76 respondentů, **spíše ano** uvedlo 46 dotazovaných, 10 se jich přiklonilo ke **spíše ne** a 8 se nedokázalo rozhodnout – zaškrtnli tedy **ani ano, ani ne**. Odpověď **ne** nepoužil žádný z rodičů.

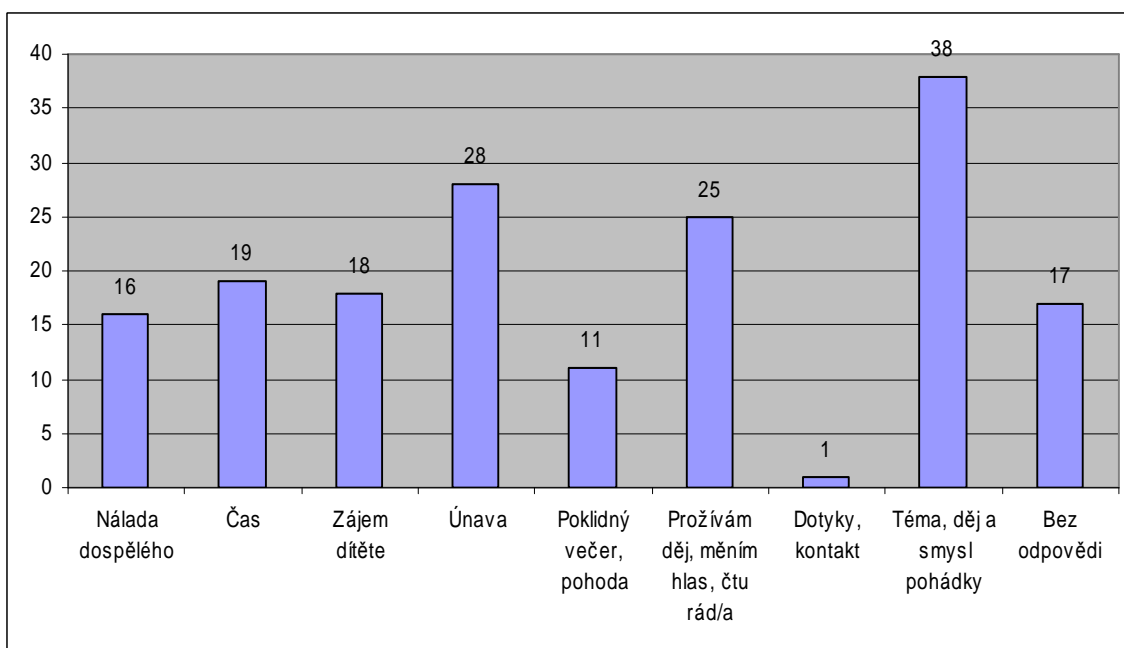
Rodiče po 30 roku věku si více uvědomují vliv pohádek na děti, muži si ho uvědomují ve stejné míře jako ženy. Z výsledků šetření vyplývá, že rodiče, kteří mají více dětí než jedno, si více uvědomují vliv pohádek na děti.

Graf č. 5: **Prožívání děje pohádky při čtení**

Další otázkou jsem se rodičů ptala, zda prožívají s dítětem při čtení děj pohádky, nebo spíše mechanicky čtou (dotazník – otázka č. 6). Byl zjišťován přístup rodičů ke čtení svým potomkům. **Prožívání děje** uvedlo 122 respondentů, 21 jich **čte mechanicky**. Jelikož jsem získala odpovědi od 140 respondentů, z toho lze vyvodit, že 3 rodiče označili prožívání děje a zároveň i mechanické čtení.

Graf č. 6: **Rozhodující faktory, zda rodiče prožívají děj pohádky**

Touto otevřenou otázkou, kterou jsem následně kategorizovala, jsem zjišťovala, na jakých faktorech záleží, zda rodiče děj prožívají nebo jej mechanicky čtou (dotazník – otázka č. 7). **Téma, děj a smysl pohádky** rozhoduje v 38 případech, **únava rodiče** ve 28. **Času** se týkalo 19 odpovědí, **zájmu** ze strany **dítěte** 18, **nálada dospělého** ovlivňuje prožitek čtení v 16 případech, **poklidný večer a pohoda** v 11 rodinách. V 1 případě rozhoduje atmosféra blízkosti – **dotyky a kontakt**. 25 respondentů odpovědělo, že vždy **prožívají děj, mění hlas a čtou rádi** – chtějí, aby dítě lépe porozumělo ději, nebo oni sami nemají ze vzpomínek z dětství rádi, když jim někdo četl monotónně. 17 rodičů se rozhodlo na otázku **neodpovědět**.

Zajímavé je porovnání tohoto grafu s předchozím, kdy většina rodičů uváděla, že děj pohádky prožívají. Zde se však ukazuje, kolik faktorů prožitek čtení ovlivňuje.

Odpovědi z dotazníku:

Žena (47 let, 3 děti – 25, 22 a 7 let): „Čtu tak, aby to pro dceru bylo poutavé, ona se zájmem poslouchá a mne to těší!“

Žena (36 let, 2 děti – 12 a 6 let): „V případě nesrozumitelnosti textu, např. u Boženy Němcové atd., musím příběh spíše přepravovat, aby byl srozumitelný dnešnímu dítěti – zastaralé výrazy, slovní spojení atd.“

Žena (28 let, 2 děti – 5 let a 1,5 roku): „Abych více upoutala dítě a snáze poznalo, která postava právě mluví.“

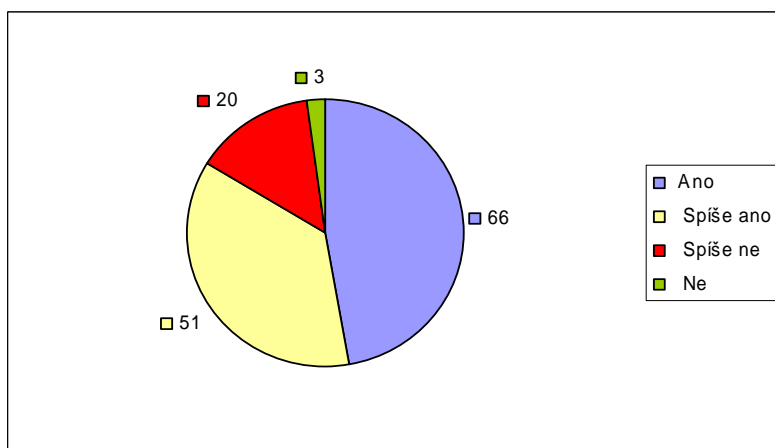
Žena (34 let, 2 děti – 5 let a 2 roky): „Hlavní faktor je to, zda pohádka či příběh dítě a mě zaujme, co to dítěti „dává“ apod. Vnímám, jak dcera děj prožívá, a během pohádky se zastavujeme. Na konci pohádky si řekneme, co se nám líbilo, případně se ptám dcery, o čem příběh pojednával. Někdy i vynechám konec a ptám se, jak by to mohlo dopadnout... (fantazie, představivost...)“

Žena (36 let, 2 děti – 5 let a 4 roky): „Na žádných faktorech, pohádky čtu ráda a děti samy ovlivňují četbu svým vstupováním do děje.“

Žena (43 let, 1 dítě – 7 let): „Prožívám děj – diskutujeme, rozebíráme, hrajeme hru – Co by se stalo, kdyby...“

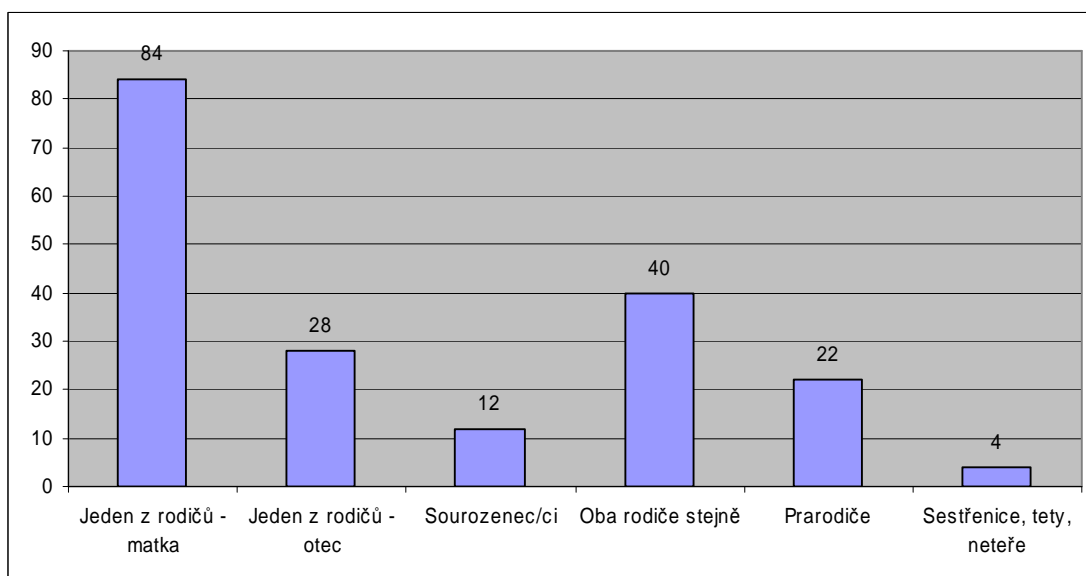

Graf č. 7: Povídání si s dětmi o obsahu přečteného textu

Zda si rodiče s dítětem povídají o obsahu přečteného textu, bylo zjišťováno další otázkou (dotazník – otázka č. 8). **Ano** zmiňuje 66 (47 %) respondentů, ke **spíše ano** se přiklání 51 (37 %) dotázaných, **spíše ne** uvedlo 20 (14 %) respondentů a s odpovědí **ne** se ztotožnili 3 (2 %) respondenti. Výsledky ukazují, že rodiče po 30 roku věku si s dětmi více povídají o obsahu pohádky. Muži i ženy uvádějí, že si o obsahu s dítětem povídají.

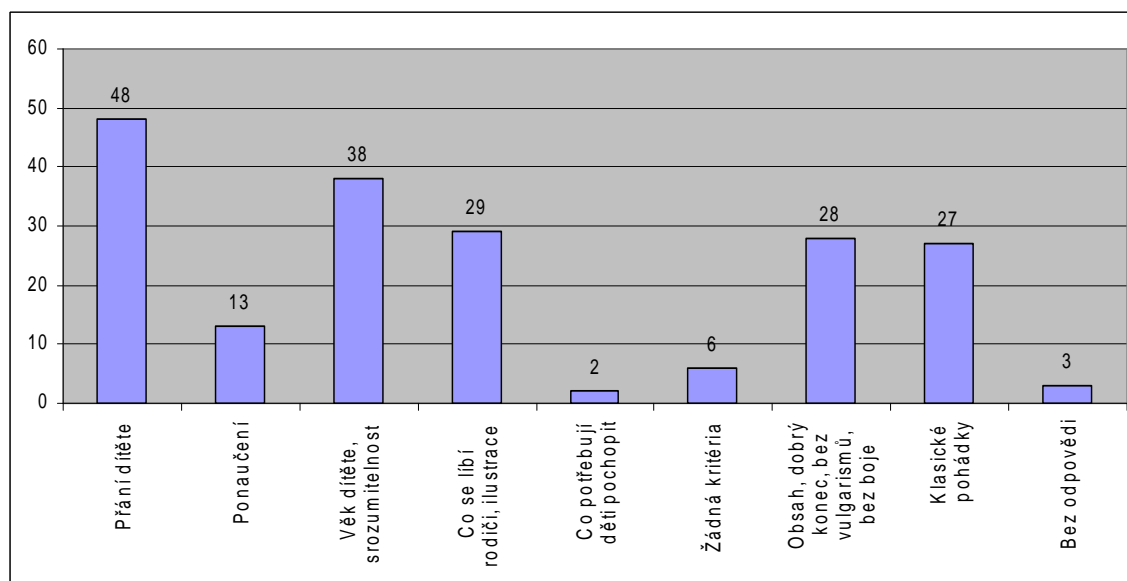
Graf č. 8: Kdo dětem převážně čte

V otázce, kdo dětem převážně čte, si rodiče vybírali z nabídnutých odpovědí. Měli také možnost doplnit, kdo jiný z rodiny jejich dětem převážně čte (dotazník – otázka č. 9).

Respondenti uváděli, že v 84 případech čte převážně **matka**, ve 40 odpovědích **oba rodiče stejně**, ve 28 jeden z rodičů – **otec**. Ve 22 rodinách čtou **prarodiče**, ve 12 **sourozenci** a ve 4 případech rodiče zmiňovali také **sestřenice, tety a neteře**. Muži často uváděli, že dětem čtou více jejich partnerky.

Graf č. 9: **Kritéria výběru pohádek**

Otevřená otázka byla použita na zjišťování kritérií výběru pohádky (dotazník – otázka č. 12). Jednotlivé kategorie ukazují, že **přání dítěte** preferují rodiče ve 48 případech, podle **věku dítěte a srozumitelnosti** textu vybírá pohádku 38 respondentů, co se **rodičům líbí a ilustrace** rozhoduje ve 29 rodinách. 28 respondentů se zajímá o **obsah** – s dobrým koncem, bez vulgarismů a boje. 13 rodičů vyžaduje, aby bylo v pohádce **ponaučení**, 6 dospělých uvedlo, že nemají **žádná kritéria** výběru. Ve 2 případech je pro rodiče důležité číst dítěti takový příběh, který se týká toho, **co dítě nyní potřebuje pochopit**.

27 dotázaných uvedlo, že čtou dětem **klasické pohádky**, které znají ze svého dětství a preferují je. 3 respondenti **neodpověděli**.

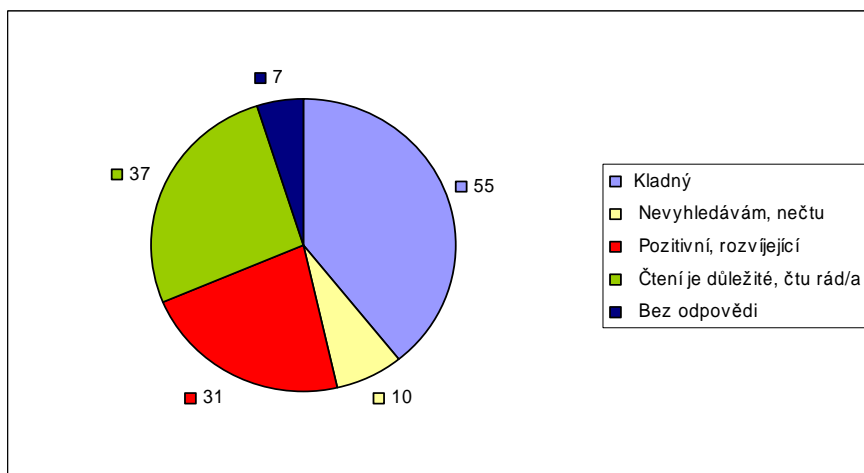
Odpovědi z dotazníku:

Muž (35 let, 1 dítě – 6 let): „Krátký příběh (vyjasnění jedné zápletky na 3-5 stranách) a srozumitelnost slov (častý problém mnoha pohádek obsahující starobylá nebo řídce

používaná slova). Omezený počet postav, nejlépe s jasně vyjasněnou povahou (dobro/zlo). Preference klasických příběhů, kdy nakonec dobro zvítězí nad zlem.“

Žena (36 let, 2 děti – 5 let a 4 roky): „Podle toho, jaký mají děti problém, nebo když potřebují něco pochopit. Někdy jen vymyslím „své“ pohádky.“

Graf č. 10: Postoj ke čtenářství

Postoj rodičů ke čtenářství byl zjišťován další otevřenou otázkou (dotazník – otázka č. 13). **Kladný** postoj uvedlo 55 (39 %) dotazovaných, čtení jako **důležitou součást života** – a že sami rodiče jsou aktivní čtenáři – uvedli ve 37 (27 %) případech. 31 (22 %) respondentů zaujímá postoj **velmi pozitivní a rozvíjející**, kdy pro děti je čtení velice potřebné a obohacující. Rodiče k tomuto bodu uváděli, že i když sami mají často nedostatek času na vlastní čtení, svým dětem čtou. Dále 10 (7 %) respondentů napsalo, že **nečte a čtení nevyhledá**. V 7 (5 %) případech byla otázka **nevyplněna**.

Zda jsou rodiče zaměstnaní nebo matky na mateřské dovolené nijak nesouvisí s jejich postojem ke čtenářství. Muži uváděli více než ženy, že čtení nevyhledávají. Věková skupina respondentů nad 30 let zdůrazňuje význam čtení pro rozvoj dítěte více než rodiče do 30 let věku.

Odpovědi z dotazníku:

Muž (35 let, 1 dítě – 6 let): „Velice kladný, čteme každý den, dcera má ve svém pokoji svoji knihovnu, ze které si každý den vybere knihu na čtení před spaním...“

Žena (33 let, 2 děti – 8 let a 4 roky): „Velmi kladný, snažím se, aby děti viděly alespoň jednoho rodiče často s knihou. Je to bezedný zdroj informací, dobrý přítel na krácení času a tichý kamarád.“

Žena (35 let, 2 děti – 11 a 7 let): „Velmi pozitivní, nejen z pohledu rozvojového, vzdělávacího a podporujícího fantazii a představivost, ale především z pohledu vztahového. Měla jsem ráda chvílky, když mi tatínek četl pohádky, a stejné chvíle chci dopřát i svým dětem.“

Žena (34 let, 2 děti – 5 let a 2 roky): „Čtenářství by mělo prolínat lidským životem stejně jako potřeby, které kdysi popsal pan Maslow v pyramidě potřeb ☺ - četba je pro člověka určitá forma relaxu, příjmu informací, trénování mozku atd. ☺ Jen v dnešní době najít čas, bohužel.“

Žena (34 let, 1 dítě – 4 roky): „Rozšiřuje slovní zásobu, předkládá dětem příběhy ze života, můžeme si pak o tom povídat – jednoznačně podporuji.“

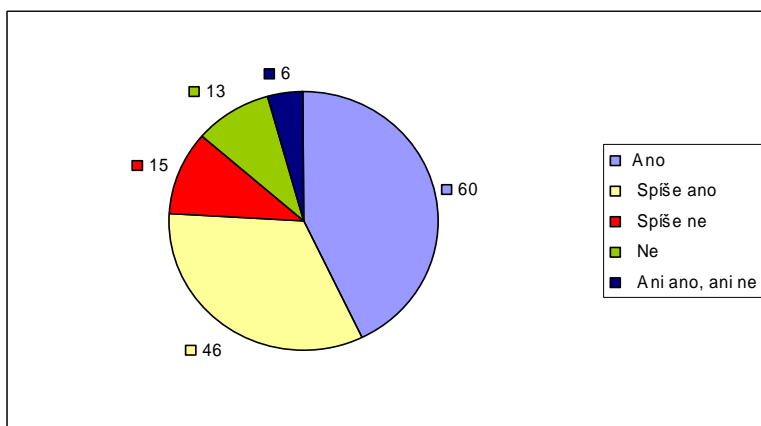
Žena (35 let, 2 děti – 10 a 5 let): „Sama nečtu, ale vím, že se dětem číst má.“

Žena (28 let, 2 děti – 5 let a 1,5 roku): „Myslím si, že je to pro děti důležité pro rozvoj fantazie; že i hlavní postavy vyřeší problém a dopadne to dobře.“

Žena (36 let, 2 děti – 12 a 6 let): „Čtu si každý večer již od základní školy.“

Žena (36 let, 2 děti – 5 let a 4 roky): „Velmi kladný. Rozvoj fantazie, slovní zásoby; zvládání gramatiky (100x viděné slovo „slyšet“ nenapíšu s měkkým i).“

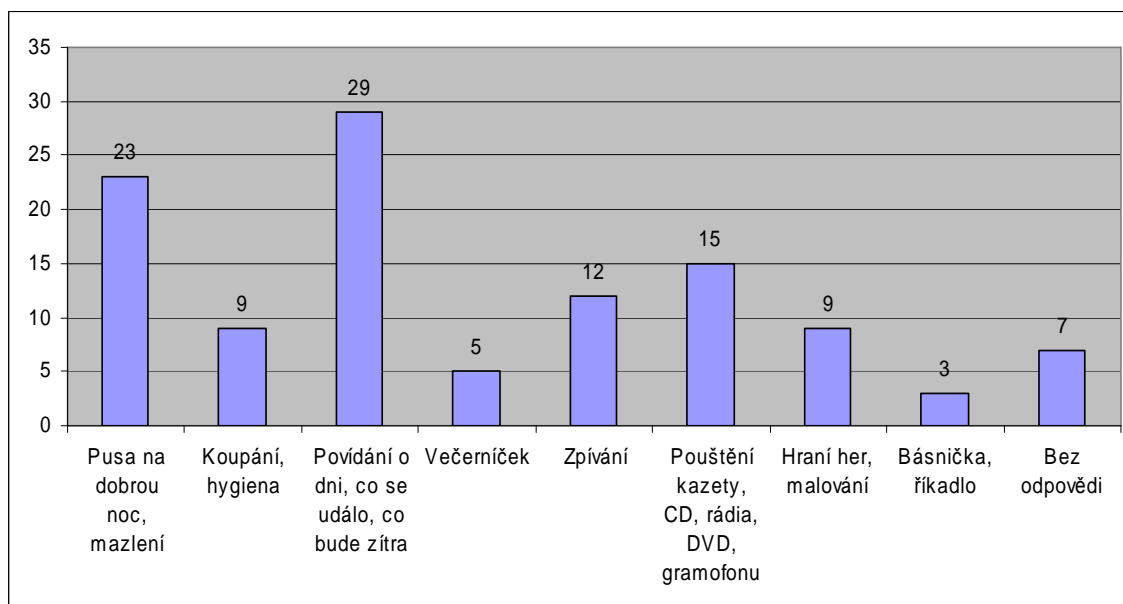
Graf č. 11: Pohádka jako rituál

V této otázce bylo zjišťováno, zda se čtení pohádek objevuje v rodinách jako rituál před usnutím (dotazník – otázka č. 14). Z výše uvedeného grafu vyplývá, že se pohádky objevují z velké části jako rituál před usnutím. 60 (43 %) respondentů odpovědělo **ano**, 46 (33 %) se přiklonilo ke **spíše ano**, 15 (11 %) zmiňuje **spíše ne**, 13 (9 %) rodičů uvedlo odpověď zápornou – tedy **ne**. 6 (4 %) respondentů se domnívá, že **ani ano, ani ne**.

Rodiče nad 30 let věku považují čtení pohádek za večerní rituál ve své rodině více než rodiče pod věkovou hranicí 30 let. Matky na mateřské dovolené uváděly pohádky jako večerní rituál více, než zaměstnaní rodiče. Stejně tak ženy považují pohádky jako rituál ve své rodině více než muži. Pokud rodiče mají dvě nebo tři děti, objevuje se čtení pohádky více jako rituál před usnutím.

Graf č. 12: Jiné večerní rituály

Na otázku, zda v rodinách používají jiné večerní rituály (dotazník – otázka č. 15), odpovědělo 82 (59 %) respondentů **ano**, 56 (40 %) dotazovaných **ne** a 2 (1 %) **neodpověděli**.

Pokud odpověděli rodiče kladně, bylo dále zjišťováno, o jaké rituály se jedná (dotazník – otázka č. 16). **Povídání o dni**, co se událo nebo co bude zítra, uvádí 29 respondentů. 23 rodičů si spojuje večerní rituál s **pusou na dobrou noc a mazlením** s dítětem. V 15 případech je zmiňováno **pouštění pohádek** z kazety, CD, rádia, DVD a jednou byl uveden gramofon. 12 rodičů dětem před spaním **zpívá**, 9 hraje s dítětem **hry** (několikrát bylo uvedeno – pexeso) nebo s ním **maluje**. V dalších 9 případech je považováno za rituál večerní **koupání a hygiena**, 5 rodičů uvedlo za rituál sledování **Večerníčku**. 3 dotazovaní odpověděli, že říkají dítěti **básničku či říkadlo**, a **žádná odpověď** byla u 7 respondentů.

Další otevřenou otázkou jsem se rodičů ptala, **jakou pohádku mají rádi a proč** (dotazník – otázka č. 10):

Muž (34 let, 2 děti – 9 a 7 let): „*Veškeré pohádky staršího data – mají v sobě něco krásného, co už dnes zřejmě nikdo nevymyslí.*“

Muž (35 let, 1 dítě – 6 let): „Příběhy ježibabky Katky – protože obsahuje krátké (!) reálné příběhy s poučením. Každý příběh končí dotazem na dítě, takže dcera čte/poslouchá příběh pozorně. Text je navíc ozvláštněný obrázky (nahrazují vybraná slova) – což vytváří několik možností společného čtení – rodič čte text a dítě doplňuje slova z obrázků, dítě čte vše, rodič čte vše...“

Žena (34 let, 1 dítě – 4 roky): „Včelí medvídci, Rákosníček, Rumcajs, Dášenska,... - převážně večerníčkové, neboť vím, že jsou to laskavé příběhy, kde se neobjeví žádné bojování, popř. opuštěné děti, sirotci, děti vyhnané z domova, atd.“

Žena (36 let, 2 děti – 12 a 6 let): České tradiční pohádky, nemám ráda příběhy Disneyho ani moderní pohádky. Jde o princip – v klasických pohádkách je zjednodušené schéma chování, záporná postava versus kladná postava, v první fázi života dítěte, je třeba ho seznamovat s příběhy, kde je jasné dané dobro a zlo, černá a bílá atd. Teprve později může mít hrdina v příbězích kladné i záporné vlastnosti.“

Žena (28 let, 2 děti – 5 let a 1,5 roku): „Pohádky od spisovatele Eduarda Petišky – Pohádkový dědeček; Pohádková čítanka – o zvířátkách – mají vždy charakter nějaké vlastnosti – dobré či špatné => pointa pro děti.“

Žena (37 let, 2 děti – 7 let a 5,5 roku): „Nemám oblíbenou pohádku na čtení.“

Žena (43 let, 1 dítě – 7 let): „Popelka – protože špinavá a skromná dívka byla nakonec správně odhadnuta a odkryta.“

Žena (34 let, 2 děti – 8 let a 4 roky): „Perníkovou chaloupku – mají ji rády mé děti, při její četbě je velká možnost změny hlasu a emočního vycítění.“

Žena (33 let, 2 děti – 8 let a 4 roky): „Čertův švagr – dobře viditelný vliv záporných postav na hlavního hrdinu, obrat zla v dobro a šťastný konec, kdy je zlo potrestáno.“

Žena (35 let, 2 děti – 11 a 7 let): „Pinocio (Collodi) – je to takový dřevěný nezbeda, ale roztomilý, polepší se a je z něho opravdový kluk. Je to takový dojemný příběh, který mne vždy dostane. Emilovi skopičiny (Lindgrenová) – opět příběh kluka rošťáka s dobrým srdcem, navíc velmi vtipný.“

Žena (36 let, 3 děti – 9 a 6 let a 4 roky): „Mám ráda pohádky, kde jsou ukázány principy, udělám-li chybu (špatné rozhodnutí) => musím nést důsledky. Funguje milost, odpuštění, potrestání úmyslného zla... Takových pohádek moc není a často musíme

dětem vysvětlovat, že to je jen pohádka a takhle to není správné a v životě to tak nefunguje.“

Žena (36 let, 2 děti – 5 let a 4 roky): „*O neposlušných kůzlátkách – protože jsou malé a bojím se o ně ☺.*“

Žena (35 let, 2 děti – 10 a 5 let): „*Tři prasátka – hezké ilustrace a dobro vítězí.*“

Žena (47 let, 3 děti – 25, 22 a 7 let): „*Krátké pohádky pro unavené rodiče od Michala Viewegha – jsou vtipné, dcera se baví a hodně se nasměje.*“

Také bylo zjišťováno, **jakou pohádku má rádo dítě a proč** (dotazník – otázka č. 11):

Muž (35 let, 1 dítě – 6 let): „*Příběhy Čtyřlístku – příběh lze sledovat v kreslené podobě, texty jsou krátké a společně s obrázkem velice jasné. Další výhodou je limitovaný počet postav, kdy má každá z nich stabilní charakter ve všech příbězích.*“

Žena (32 let, 1 dítě – 5 let): „*Mění se období, momentálně Popelka (předcházela Kůzlátka, Karkulka) – líbí se jí proměna v princeznu.*“

Žena (34 let, 1 dítě – 4 roky): „*Ted' aktuálně Saxanu, dívku na koštěti a Saxanu a lexikon kouzel – protože se tam čaruje a je to strašidelné. Pak Včelí medvídky – nevím proč.*“

Žena (36 let, 2 děti – 12 a 6 let): „*Mikeše – jde o milé pohádky pro děti. Můj syn hlavně proto, že se hlavní dětský hrdina jmenuje stejně – Pepík.*“

Žena (37 let, 3 děti – 13 let, 4 roky a 1 rok): „*Červená Karkulka – ráda si hraje na Karkulku, líbí se jí červená barva, baví jí chodit s košíčkem a nosit věci babičce.*“

Žena (43 let, 1 dítě – 7 let): „*Dlouhý, Široký a Bystrozraký – klouček má velikou radost, že trest černokněžníka přichází již po splnění prvního úkolu, je tedy jasně vidět výsledek brzy.*“

Žena (34 let, 2 děti – 8 let a 4 roky): „*Perníkovou chaloupku – mají radost, že Jeníček, i když je malý, přelstí ježibabu.*“

Žena (33 let, 2 děti – 8 let a 4 roky): „*Naše děti nemají vyhrazen jeden příběh/pohádku. Líbí se jim pohádky, kde je ztvárněna postava čerta, draka a jiných nadpřirozených bytostí.*“

Žena (35 let, 2 děti – 11 a 7 let): „*Těch by bylo asi víc, syn má rád Pohádky o mašinkách a Pohádky o autech (Jiří Kahoun) a dcera sérii knížek o Aničce (Anička a její kamarádka, Anička na horách..., Iva Peroutková), Pinocio, všechny knížky od Lindgrenové, hlavně když jsou veselé a trochu dojemné.*“

Žena (34 let, 2 děti – 5 let a 2 roky): „*Klasické pohádky (Karkulka, Hrnečku vař, O Smolíčkovi...atd. – často čteme „dokola“), momentálně pohádky o princeznách (ty si myslím musí „prožít“ každá holčička), všechny se šťastným koncem, s ponaučením na konci, kde vítězí dobro nad zlem anebo pohádky o etice (samozřejmě dětské – např. Dědečku vyprávěj, A pak se to stalo...atd.).*“

Žena (36 let, 2 děti – 5 let a 4 roky): „*O Karkulce – kvůli brutalitě sežrané Karkulky a babičky a následnou smrtí vlka. Myslím, že to pořád zpracovávají.*“

Nejvíce se rodičům líbily pohádky Popelka, Perníková chaloupka, Čertův švagr (v dosti případech byli dospělí ovlivněni filmovou verzí pohádky – S čerty nejsou žerty). U dětí vedl Krteček, Červená Karkulka, Popelka a Perníková chaloupka. U Červené Karkulky rodiče uváděli jako důvod oblíbenosti u dítěte to, že byl vlk potrestán. Holčičkám se líbily pohádky s postavou krásné princezny. Další postřehy rodičů – děti pocítují radost s vysvobození hrdiny, mají své oblíbené postavy, a pokud pohádku znají téměř nazpaměť, více ji prožívají. Často dále sdělovali, že jejich děti nemají oblíbenou pouze jednu pohádku, líbí se jim všechny, nebo se to v určitém časovém rozmezí mění. To, co je dnes aktuální pro dítě, za měsíc může být jinak.

Často rodiče nevěděli, proč se jejich dětem určitá pohádka líbí. Měla jsem pocit, že důvod této neznalosti pramení z toho, že se svých potomků neptají. Muži uváděli, že pohádky častěji než ženy raději vyprávějí a také, že si častěji vymýšlejí pohádky své. Občas se objevil jako důvod výběru klasických pohádek jejich snadnost na vyprávění (např. Červená Karkulka). A v mnohých případech na rodiče zapůsobil v pohádce kromě dobrého konce, také vtip, legrace a chytrost.

7.2 Výsledky získané z rozhovorů

Rozhovory byly realizovány s pěti informanty. Výsledky jsou prezentovány na základě okruhů, které byly použity v rámci rozhovoru (okruhy rozhovoru viz příloha č. 2, ukázka konkrétního rozhovoru příloha č. 3)

Postoj ke čtenářství, pohádkám

Postoj ke čtenářství byl zjišťován otázkami vztahujícími se ke čtení rodičů, obsahu knihovny, prostředí rodiny, co se čte dětem a jakými způsoby je rodiče seznamují s knihou. Zda rodičům četl v dětství někdo pohádky, a jaké vzpomínky se váží k tomuto tématu. Jakou knihu a pohádku měli rádi v dětství a čím na ně zapůsobila. Co dospěle napadne, když se řekne pohádka, a jak na ně tyto příběhy působí.

Z rozhovorů vyplývá, že rodiče sami v dnešní době vnímají nedostatek času a prostoru pro jejich čtení a kontakt s knihou, a to i přesto, že před společným rodinným životem byli velkými čtenáři. Téma pohádek rodiče zajímalo a i při rozhovorech, které následovaly po vyplnění dotazníku, bylo patrné, že si udělají na své potomky čas – větší či menší – v závislosti na mnoha okolnostech. Knihy děti často dědí, dostávají je k narozeninám nebo k Vánocům. **Knihovna** v rodinách zaujímá své podstatné místo. Josef se vyjádřil: „*Knihovny máme dvě, jednu v obýváku, tam máme knížky spíše my s manželkou. Tu druhou, na dětský knížky, mají kluci ve svém pokojíčku, často si prohlíží obrázky.*“ Rodiče děti seznamují s knihou, se vztahem k ní, s manipulací a chováním ke knize. Četbu vybírají podle věku dítěte, podle ilustrací a obsahu příběhu. Patrik zmiňuje: „*Majdě čtu pohádky nebo spíš se je snažím vyprávět. Ale teď jsme dokonce narazili na knížku, která...název je – Velká knížka pro malé děti, kde jsou stručný pohádky a hlavně tam jsou obrázky.*“ Knihovnu jako zařízení moc nenavštěvují. Ze svého dětství nemají mnoho vzpomínek, že by jim někdo četl, a uvádějí důvody – např. že bylo hodně sourozenců v rodině, nebyla taková osvěta, moc se nehovořilo o důležitosti čtení dětem, jiným se četlo většinou při nemoci apod. S tímto se ztotožňuje i Jitka: „*Já si nevzpomínám, že by mi v dětství někdo četl. A asi to bude tím, že se to dřív moc nenosilo.*“ Ve většině případů však rodiče zdůrazňují, že dětem se má číst, jedná se o důležitý prvek pro jejich mnohostranný rozvoj. Dětem většinou čtou knihy či **pohádky, které měli rádi v dětství**. Monika zavzpomínala: „*Když jsem byla malá, tak jsem měla asi nejvíc ráda Z lesa do lesa o Hajném Robátku a Jelenu Větrníkovi. To se*

ted' líbí zase Vašulkovi. Měla jsem to moc ráda a potom taky pohádky od Boženy Němcové.“ Dále uvádí **rozdíl ve vnímání pohádek chlapcem či dívkou**. Každému pohlaví se líbí jiný příběh nebo i jiné postavy. Dívkám princezny, jejich krása, šaty, naplnění lásky... Pro chlapce je důležitý boj, kdy hrdina udatně bojuje o záchranu své princezny. Pohádky tedy dělí na příběhy pro kluky a dívky. Monika se svěřila, že nyní sama moc času na čtení nemá, přestože má knížky ráda: *„Dětem ale čtu knížky, ty který jsem měla ráda v dětství. Předčítám jim je, ale vzhledem k tomu, že máme kluky, tak je moc pohádky o princeznách nezajímají.“*

Vnímání vlivu čtení na dítě

Dále bylo zjišťováno, co se podle názoru rodičů dětem na pohádkách líbí, a zda si o tom s nimi povídají. Co má obsahovat vhodná pohádka, aby uspokojila malého posluchače.

Rodiče informují, že jejich **děti mají zájem** o to, aby jim někdo četl. Veronika: *„Terezce čteme, dalo by se říct, že víc můj přítel než já, protože ji celý den nevidí, tak jí aspoň večer čte. Ona stojí o to, aby se jí četlo.“* Děti se také zajímají o to, co čte dospělý. Pohádky působí uklidňujícím dojmem na děti i rodiče a ti zdůrazňují jako jejich přednost vítězství dobra nad zlem, dobrý závěr příběhu (např. svatba či zásnuby), za velice důležité považují to, že **pohádka vždy dobře dopadne**. Patrik sděluje, že je důležité, aby pohádka obsahovala také vtipnou stránku: *„Podle mě, pokud ta pohádka má nejen poučnou formu, ale i vtipnou, tak ty děti to získá, než nějaký strohý vyprávění. Nějaká zápletko, je to o tom dítě zaujmout příběhem, nebo tím tajemstvím, kouzlem...to dítě to musí chytout. I já při vyprávění měním hlas, aby to nebylo fádání, monotónní.“*

Děti mají rády také pohádky o zvířátkách a jejich rodiče považují za vhodné, aby pohádkové příběhy obsahovaly ponaučení, zajímavý a důležitý se pro ně jeví dětský hrdina v pohádce. Monika vysvětlovala: *„Já si myslím, že jsou dobré pohádky, kde jsou například kreslený děti ve škole nebo ve školce. V tom kolektivu je třeba deset dětí a vidí, že jeden se k nim chová ošklivě – bere jim svačinu, pití, občas je kopne. Ostatní děti drží spolu a toho jednoho jakoby vyčlení z kolektivu a tak...Dávají takové pohádky dost často na dvojce. Tak vím, že Vašulka se nato dívá, hodně to sleduje a říká, že ten chlapeček se chová ošklivě a že ho ostatní nemají rádi...Jako takový ponaučení je to dobrý.“* Podle rodičů se dětem na pohádkách líbí boj dobra nad zlem a pohádkové bytosti, které se ve skutečnosti neobjevují. Podle Patrika: *„V pohádce je důležitý boj dobra se zlem a převažující dobrý konec, že to dobře dopadne. Od pohádky já*

očekávám, že tam bude nějaký příběh a pointa, která se dá přenést i do normálního života, ale že ty úskalí, kterými hlavní hrdina prochází, se dají zvládnout a vyhrát. Nebo zvládnout ten boj, dotáhnout to do cíle.“

Veliký respekt prožívají děti vůči čertům. V rozhovorech jsme otevřeli téma moderních pohádek, které rodičům nepřipadají vhodné. Nelíbí se jim mnohdy děj pohádky, mluva, která není pro poslech dětí dobrá, příběhy jim připadají nesrozumitelné, hrdina svým chováním nepředstavuje vhodný vzor. Jitka prezentovala svůj názor: *„Dnešní některý pohádky jsou úplně příšerný, jsou tam věci, který by se rozhodně dětem ukazovat ještě neměly. Že jsou na to děti ještě malí. I to, co tam ty postavy kolikrát říkají, slova sprostý nebo vulgární, je to divný. Kolikrát i přitažený za vlasy, jak se ten hrdina chová.“* Děti podle názoru dospělých nad dějem pohádky moc nepřemýšlí, spíše přijímají. Bohužel, přestože jsme hovořili na téma „Rodina a čtení pohádek“, vždy se sklouzlo k televizním pohádkám a jejich sledování a působení. Fantazie dětí však v této fázi moc aktivní není. Patrik se vyjádřil: *„Já zjišťuju, že některý pohádky mám zafixovaný spíš z hraný podoby, a potom když to čtu, zjišťuju, že je to úplně jiný. Žádného favorita nemám, ale líbí se mi klasika. Třeba Perníková chaloupka – i když někoho strkat do pece...je to pro to dítě podle mě taková hororová scéna. Ono obecně ty pohádky, když si člověk vezme Červenou Karkulku apod. – jak tam někdo někoho sežere. Tak když si to dítě přestaví, musí to pro něj být...A s dětskou fantazií, když si to představíš, že se mu můžou zdát i ošklivé sny.“* Nechtěla jsem rodiče ovlivňovat klasickými pohádkami ani jejich čtením, nechala jsem je hovořit spontánně. Rodiče spíše uváděli, že s dětmi **o obsahu** přečteného textu **diskutují**, ptají se na to, co si děti z pohádky pamatují, jestli pochopily smysl příběhu, jaké tam byly postavy, co se dětem líbilo. Děti rodičům také pokládají otázky týkající se děje pohádky, ale podle mého názoru docházelo ze strany rodičů k určitému nepochopení a podceňování dětských otázek. Spíše to na ně působilo, že podle rodičů děti nerozumějí ději, a nikoliv, že si ho otázkami dotváří, aby ho pochopily. Za dobré **pohádky** rodiče považují ty **klasické**, neboť obsahují pro děti vhodné vzory a dobrý konec, také příběhy s dětským hrdinou, které přináší ponaučení či ukázkou nějakého sociálního chování a jeho následky. I Josef se s tímto ztotožňuje: *„My čteme ty klasický pohádky. Ten děj – třeba vlk číhá na Karkulku, ona nedává pozor. A taky, že tam je vtip, že třeba vlk chrápe a tak. Zlo je potrestáno a dobře to dopadne. Je tam napětí, někdo něco špatně udělá, třeba nějakou lstí, třeba ten vlk, ale víš, že když někdo někde udělá chybu, bude potrestaný. Tak to je. I v tom reálném životě. Ale aby děti věděly, na co si dát pozor. A třeba Perníková chaloupka – děti dojdou k chaloupce*

a ta je celá z perníku. Paráda. Chaloupky takový nejsou, ale už ta představa je nádherná. A humor je v pohádkách taky důležitý.“ Patrik doplňuje: „*Aby tam byli nejen dospěláci, ale i děti, aby se dokázaly s někým ztotožnit. Aby tam samozřejmě bylo, jak dobro, tak i zlo, který k pohádce patří. A poučení z pohádky vezmou děti líp, než to opakování od rodičů. A myslím si, že se potom nad tím zamyslí a řeknou si, jo, tohle dokážu.“*

Často rodiče upozorňovali na nevhodnost např. Červené Karkulky, kdy se jim nelíbilo, že někdo někoho „sežere“. Ve svých vzpomínkách si však uvědomovali, že v dětství to na ně takto morbidně nepůsobilo.

Otázka čtení jako rituálu

Toto téma bylo otevřené a rodiče popisovali, jak prožívají společné chvíle s rodinou. Zda mají společné rituály a co za ně považují.

Společné chvíle jsou v rodinách zastoupeny např. hrami, kdy je často uváděno pexeso, ale také kreslení, vybarvování, vystřihování, práce s modelovací hmotou. Rodiče se snaží, aby děti u televize nebo počítače trávily co nejméně času, ale uvědomují si, že ne vždy tohoto úsilí docílí. Za rodinné rituály je považováno stolování a povídání, občasné výlety či návštěvy kulturních zařízení, snaha o co nejčastější večerní čtení. Veronika říká: „*Máme společný rituály, třeba když přijedu z práce domů, tak si všichni sedneme ke stolu, jíme a povídáme si.“* Jitka uvedla, že každý večer dělá svým dětem křížek na čelo, aby byly chráněny a lépe zvládaly dnešní dobu. Na děti to působí velice kladně, zmiňují to jako hezký prožitek s maminkou. Monika zareagovala: „*Jak prožíváme společné chvíle? Já tě ani nevím, protože od rána je to kolotoč a ty společný chvíle jsou až večer. Vašek je v práci, Vašulka ve školce, takže společný chvíle mám s Fandou a Honzíkem celý den. No a večer jsou děti nejvíc spolu a my s nima, když se koupou ve vaně, tam dost často i večerí. Starší kluci se potom dívají na pohádky a my si hraje na koberci s tím nejmenším. Potom, když Honzík usne, tak aby se kluci nedívali na televizi, dám jim nějaký kreslení nebo modelínu a oni vybarvují, modelují nebo vystřihují. Každý z kluků potřebuju momentálně něco jinýho.“* Vliv na společné chvíle mají podle rodičů čas a finanční prostředky. Za určité rituály je považováno dojíždění s dětmi na kroužky. Josef doplňuje: „*V týdnu se rodině moc nevěnuji, jsem až do večera pryč, ale víkendy se snažíme trávit jako rodina. Společně nějaký výlet, návštěva, klasicky začít snídání, oběd – něco ukuchtíme, večere... s tím, že se ty aktivity točí kolem*

dětí. “ Patrik zdůrazňuje: „Společný chvíle jsou důležitý, aby dcera věděla, že je tam táta a máma. Aby to fungovalo a byla tam pro dítě vybudovaná jistota. A rituály? To co má Majda ráda, tak to už si nechci říct, vynutí, ale tu pozornost si získá. No a třeba, když si chce hrát na zemi, tam si vždycky vezme deku a sedne si na ni. Asi jí je tepleji. A před spaním...Dobře půjdu spát, ale něco za něco – chci pohádku. Těší se na to a říká, jakou pohádku chce. A potom i doplňuje, protože některý úryvky má už v paměti opakováním.“

8 DISKUSE

Rodiče, které jsem ve výzkumném šetření oslovila, byli velmi vstřícní. Ochetně mi sdělovali osobní informace týkající se jejich života a velice mi tímto přístupem pomohli, abych se v této problematice orientovala. Čeští rodiče dětem čtou pohádky a snaží se si na večerní čtení udělat čas. ČERNOUŠEK (1990) zmiňuje, že nic nenahradí živé vyprávění. Výsledky ukazují, že mnoho mužů svým dětem raději vypráví, než čte, tím se odlišují od svých partnerek, které pohádky spíše čtou. Je možné, že to souvisí s faktem, že muži sami sebe neřadili většinou mezi velké čtenáře, ale samozřejmě se objevili výjimky. Využívají tedy svou fantazii a vymýšlejí si vlastní příběhy.

MATĚJČEK (1986) nazývá svět předškolních dětí světem „kouzelným“, kdy pohádky patří do tohoto období. S tímto názorem se ztotožňuje velké procento rodičů. Podle nich pohádky patří k dětství a tuto skutečnost berou jako samozřejmost. Vztah k literatuře a počátky dětského čtenářství, jak uvádí CHALOUPKA (1995), začínají v rodině. Z výpovědí rodičů je patrné, že s tímto souhlasí. Méně jich však uvedlo, že si přejí, aby je jejich děti viděly s knihou. Většina se ztotožňovala s tím, že čtení je důležité pro všestranný rozvoj jejich potomků. Zaráželo mě, že rodiče v mnohých případech říkali, že vliv na prožívání čtení má obsah pohádky či příběhu. Myslím, že pokud se jim samotným obsahová část nelíbí, nemají ji dětem číst. Jinak se tím zhoršuje kvalita společného prožitku. GEBHARTOVÁ (2011) zdůrazňuje, aby rodiče vybírali hodnotné a vhodné texty pro své děti. Z výzkumného šetření lze vyvodit, že rodiče mají kritéria, podle kterých vybírají dětem pohádky na základě jejich nejlepšího uvážení. Podle JANČAŘÍKOVÉ (2012) rodiče i prarodiče vyprávějí nebo čtou příběhy spontánně. Výsledky šetření (zvláště z rozhovorů) ukazují, že je tento názor pravdivý. Převážně muži popisovali, že se při vyprávění více vžijí do děje, než když pohádku čtou. Mnoho rodičů přirozeně prožívá děj příběhu s dítětem.

Otcové a matky spíše nevnímají symboly obsažené v pohádkách. S dětmi si povídají o obsahu, ale spíše zjišťují, zda si dítě pamatuje, co zaslechlo. Také společným povídáním rozvíjí slovní zásobu dítěte. FRANZ (1998) zdůrazňuje, že pohádka na děti působí řadou symbolických obrazů a událostí. A měli bychom slyšet mnoho pohádek a ještě více jejich opakování. Rodiče také uváděli, že děti chtějí často slyšet jednu pohádku stále dokola. Podle jejich názoru se dětem pohádky líbí, protože nejsou z našeho světa, dobro vítězí nad zlem a vždy příběh dobře dopadne. Jedná se o jakýsi prvek oblíbenosti

pohádek. Toto zmiňuje ve své studii také PROPP (2008), který dále uvádí, že pohádky rozvíjí a posilují duševní život dítěte. Jeho přehledné členění funkcí pohádky je vyčerpávající a v žádné jiné literatuře jsem nenašla lepší zpracování.

Přestože se téma rozhovorů týkalo čtení pohádek a také dotazníkové šetření zkoumalo tuto problematiku, je vidět, že televize odsunula čtenářství do pozadí. Rodiče často uváděli pohádky hrané, nikoliv čtené. Lze to připisovat dnešní zaneprázdněné době, kdy unavení rodiče potřebují mít trochu času i pro sebe. Únava byla jedním z faktorů, které ovlivňovaly kvalitu jejich čtení. Nabízí se otázka, jakou roli hraje v tomto směru pohodlnost rodičů nebo jednoho z nich. V některých případech ženy zmiňovaly, že ony musejí být aktivní a dětem číst, neboť jejich partneři se v tomto neangažují. I několik mužů uvedlo, že čtou dětem více než jejich ženy, které se raději věnují jiným činnostem.

Zajímavé bylo zjištění, že rodiče v některých případech uváděli, že si nepřejí, aby se dětem četli příběhy např. o sirotcích. Chtěli tím své děti uchránit před realitou, protože na ni mají podle jejich názoru ještě čas. Na druhou stranu dětem čtou či vyprávějí např. pohádku O Červené Karkulce, přestože vnitřně nejsou smířeni s faktem, že vlk „sežere“ Karkulku i babičku. Jedná se podle nich až o hororový jev. Podle BETTELHEIMA (2000) dítě potřebuje rozumět svému prožívání a pohádky jsou v tomto směru velkým pomocníkem. Dále uvádí, že rodiče ukazují dětem často jen pěknou skutečnost, neboť je chtějí uchránit před úzkostí, strachem, zlobou a zmatkem. Děti však potřebují vnímat obě stránky života. HERMAN (2008), který vychází z BETTELHEIMA (2000), píše, že pohádky děti prožívají na psychologické úrovni a nijak si je neztotožňují s fyzickou realitou svého života, neboť by to pro ně bylo děsivé.

ŠUBRTOVÁ (2011) uvádí, že pohádka oslovuje děti i dospělé čtenáře, neboť se vrací ke kořenům. Rodiče si pohádky často spojovali se svým dětstvím, i když mnohokrát odpovídali, že jim nikdo moc nečetl. Uspokojení z pohádek dále pociťovali z toho, že je vždy čeká jistota dobrého konce, protože v reálném životě tomu tak nebývá. STREIT (1992) zdůrazňuje, aby dospělí zlo příliš nezdůrazňovali, a tím děti nestrašili. Děti chceme pomocí pohádky lépe připravit na život. S tímto souvisí otázka týkající se čertů. Mnoho rodičů je používá jako pomocníka ve výchově. Když již nic nezabírá, postrašení čertem je zaručené. SVOBODOVÁ a ŠVEJDOVÁ (2011) však připomínají, že čert v kouzelných pohádkách vykonává spravedlivou odplatu za špatné činy, nesymbolizuje tedy zlo.

Rituálem je označována určitá zvyklost, jak uvádí KUNZE a SALAMANDER (2011), která se projevuje v řeči, gestech i jednání. Výsledky, které přineslo výzkumné šetření, byly zajímavé. To, co někteří rodiče za rituál považují, jiní jako rituál neoznačili – např. pusa na dobrou noc, koupání,... Lze předpokládat, že zmíněné je součástí večerů v mnoha domácnostech, ať je to označeno jako rituál či není. Dotazníkové šetření ukázalo, že se rituály v rodinách objevují, rozhovory dále toto téma rozšířili. Rodiče popisovali, že děti samy vyžadují čtení pohádky jako večerní rituál, pokud jsou na tento proces zvyklé. Za určitý rituál můžeme považovat i to, když dítě chce jednu pohádku číst znovu a znovu.

ZÁVĚR

Bakalářská práce zjišťovala situaci čtení pohádek v rodinách a další okolnosti související s tímto tématem. V teoretické části se objevují kapitoly o postojích, čtenářství, pohádkách a rituálech. Výsledky v praktické části ukazují, jaký postoj rodiče zaujímají ke čtenářství. Někteří se řadí mezi čtenáře, jiní čtení nevyhledávají, ale svým dětem se snaží číst, protože ví, že je to důležité pro jejich rozvoj.

Pohádky rodiče považují za důležitý prvek, který má své místo v dětském věku. Přestože nastiňují, že tyto příběhy přináší i ponaučení, pohádkové symboly často nevnímají. Pociťovali uspokojení z dobrého konce, neboť v reálném životě je to mnohdy jinak. Rodiče se shodovali v názoru, že dětství má být radostné období bez starostí. Vnímali tedy vliv pohádek na děti, ale spíše z pohledu, že se jedná o vymyšlený příběh, který podporuje fantazii. Dále rodiče uváděli, že si s dětmi povídají o obsahu pohádky. Z rozhovorů je více patrné, že tím rodiče zkoumají spíše paměť dítěte a rozvoj slovní zásoby a nikoliv vliv na emoční prožívání.

V rodinách se často objevuje pohádka jako rituál před usnutím, čtení rodičů však ovlivňují některé faktory. Převážně čtou dětem matky. Jako jiný večerní rituál rodiče nejčastěji uváděli povídání si s dítětem o dni, co se událo nebo co bude zítra, dále pusu na dobrou noc a mazlení s dítětem. V mnohých případech rodiče zmiňovali, že si denně na společné chvíle s dítětem udělají např. půl hodiny čas a toto se snaží bezpodmínečně dodržovat. Občas se objevil také názor, aby zvláště zaměstnané matky nepociťovaly špatné svědomí, že se dítěti nemohou věnovat v takové míře, jak si samy představují. Dále ženy popisují, že i když jsou unavené a přijdou z práce domů, stačí pohled na dítě a čas si na chvíle s ním udělají. V souvislosti s tímto některé ženy zmiňují, že muži si spíše najdou čas na své záležitosti a pohádky večer nechtějí číst. Jako důvod uváděli např., že je to nebaví. Podle žen hodně záleží na tom, jak to probíhalo u partnera doma, když byl malý, a zda je muž otevřený v komunikaci.

Výsledky výzkumného šetření ukázaly, že věk, bydliště, zaměstnání, vzdělání, rodinný stav i počet dětí, v tomto výzkumném vzorku nijak výrazně neovlivnili situaci čtení pohádek v rodinách.

Mám pocit, že jsem se měla v této práci více věnovat kvalitativnímu výzkumu, neboť toto vztahové téma se tím hlouběji prozkoumává. Také vnímám, že by se rodiče měli více seznámit s teorií pohádky, aby lépe chápali širší souvislosti a prožívání dítěte.

Jako budoucí učitelka mateřské školy jsem byla občas znepokojena tím, jak rodiče určité záležitosti u svých dětí vůbec nevnímají. Během doby, kdy jsem se věnovala této práci, jsem rodiče více pochopila a mám k nim větší respekt, protože oni pro své děti dělají to nejlepší, co umí. Toto je pro mě velkým přínosem a v praxi se chci více věnovat spolupráci s rodiči, protože takto může být zajištěno dobré působení na výchovu a vzdělávání dítěte.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:

- 1) ATKINSON, Rita L. a kol. *Psychologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-640-3.
- 2) BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek*. Praha: Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-290-1.
- 3) BIDDULPH, Steve. *Proč jsou šťastné děti šťastné*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-496-0.
- 4) ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1.
- 5) ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Tematická zpráva: Podpora rozvoje čtenářské gramotnosti v předškolním a základním vzdělávání* [online]. ČŠI, ©2011 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z:
<http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Tematicka-zprava--Podpora-rozvoje-ctenarske-gramot>
- 6) FRANZ, Marie-Louise von. *Psychologický výklad pohádek: smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-260-2.
- 7) FROMM, Erich. *Mýtus, sen a rituál*. Praha: Aurora, 1999. ISBN 80-85974-70-3.
- 8) GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.
- 9) GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Jak a co číst dětem v MŠ: komentovaný výběr literárních textů na základě RVP PV*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-854-8.
- 10) HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.

- 11) HERMAN, Marek. *Najděte si svého maršána*. 2. vyd. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978-80-7409-023-3.
- 12) CHALOUPKA, Otakar. *O literatuře pro děti*. Praha: Československý spisovatel, 1989. ISBN n.
- 13) CHALOUPKA, Otakar. *Rodina a počátky dětského čtenářství*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85865-40-8.
- 14) JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. Význam vyprávění příběhů. *Poradce ředitelky mateřské školy*. 2012, č. 2, s. 26. ISSN 1804-9745.
- 15) KUNZE, Petra a Catharina SALAMANDER. *Malé děti potřebují rituály*. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-3405-4.
- 16) MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-494-X.
- 17) MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-011-86.
- 18) MERTIN Václav a Ilona GILLERNOVÁ (eds). *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8.
- 19) NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie téměř pro každého*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1198-6.
- 20) PEKAŘOVÁ, Lidmila. *Jak žít a nezbláznit se*. Olomouc: Poznání, 2006. ISBN 80-86606-49-X.
- 21) PREKOPOVÁ, Jiřina a Christel SCHWEIZEROVÁ. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-85282-77-1.
- 22) PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Praha: H & H, 2008. ISBN 987-80-7319-085-9.

- 23) RANDÁKOVÁ, Kamila. Montessori systém práce pro přirozené psaní a čtení. *Poradce ředitelky mateřské školy*. 2012, č. 2, s. 38. ISSN 1804-9745.
- 24) ROZSYPALOVÁ, M., V. ČECHOVÁ a A. MELLANOVÁ. *Psychologie a pedagogika I: pro střední zdravotnické školy*. Praha: Informatorium, 2003. ISBN 80-7333-014-8.
- 25) STRAUSS Anselm a Juliet CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X.
- 26) STREIT, Jakob. *Proč děti potřebují pohádky*. Praha: Baltazar, 1992. ISBN 80-900307-4-2.
- 27) SVOBODOVÁ Eva a Hana ŠVEJDOVÁ. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0020-8.
- 28) SVOBODOVÁ, Eva. *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2007. ISBN 80-86307-39-5.
- 29) ŠMAHELOVÁ, Hana. *Návraty a proměny: literární adaptace lidových pohádek*. Praha: Albatros, 1989. ISBN n.
- 30) ŠUBRTOVÁ, Milena a kol. *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež: (1990-2010)*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5692-3.
- 31) ŠVEJDOVÁ, Hana. Příběh a jeho role v předškolním vzdělávání. In: SVOBODOVÁ, Eva a kol. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.
- 32) TOMÁŠKOVÁ, Iva. Čtení – vstupní brána ke vzdělávání. *Poradce ředitelky mateřské školy*. 2012, č. 2, s. 35. ISSN 1804-9745.

SEZNAM PŘÍLOH:

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Okruhy rozhovoru

Příloha č. 3: Ukázka rozhovoru

Příloha č. 1: Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Petra Němcová a jsem studentkou Pedagogické fakulty JČU v Českých Budějovicích, obor Učitelství pro MŠ. Chci Vás tímto požádat o vyplnění dotazníku, který je zcela anonymní a bude použit pouze pro výzkumné účely mé bakalářské práce s názvem „Rodina a čtení pohádek“.

Děkuji za Vaši ochotu a čas, a přeji Vám hezké dny.

Petra Němcová

1) Čtete dítěti (dětem) pohádky?

- a) ano
- b) ne

2) Pokud ano, tak

- a) velmi často
- b) často
- c) občas
- d) málokdy

3) Pokud ano, kdy nejčastěji?

- a) večer
- b) ve volné chvíli
- c) jindy (kdy?): .....

4) Co dítěti (dětem) převážně čtete?

- a) pohádky
- b) příběhy
- c) encyklopedie
- d) jiné (co?):.....

5) Vnímáte vliv pohádek na Vaše dítě (děti)?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) ani ano, ani ne

6) Prožíváte s dítětem (dětmi) děj pohádky nebo spíše mechanicky čtete?

- a) prožívám děj
- b) čtu mechanicky

7) Na jakých faktorech záleží, zda děj prožíváte nebo jej mechanicky čtete?

.....

8) Povídat si s dítětem (dětmi) o obsahu přečteného textu?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

9) Kdo dítěti (dětem) ve Vaší rodině převážně čte pohádky?

- a) jeden z rodičů – matka
- b) jeden z rodičů – otec
- c) sourozenec/ci
- d) oba rodiče stejně
- e) prarodiče
- f) někdo jiný (kdo?):.....

10) Jakou pohádku máte rádi Vy? A Proč?

.....
.....

11) Jakou pohádku má rádo Vaše dítě (děti)? A proč?

.....
.....

12) Podle jakých kritérií vybíráte dítěti (dětem) pohádky?

.....
.....

13) Jaký zaujímáte postoj ke čtenářství?

.....
.....

14) Objevuje se čtení pohádek ve Vaší rodině jako rituál před usnutím?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) ani ano, ani ne

15) Používáte jiné večerní rituály?

- a) ano
- b) ne

16) Pokud ano, tak jaké?

.....

17) Jaké je Vaše pohlaví?

- a) muž
- b) žena

18) Uveďte, prosím, svůj věk

.....

19) Kde bydlíte?

- a) v obci
- b) ve městě
- c) ve velkoměstě

20) Jaké je Vaše zaměstnání?

- a) zaměstnanec/kyně na plný úvazek
- b) OSVČ
- c) na mateřské/rodičovské dovolené
- d) v domácnosti
- e) nezaměstnaný/á
- f) jiné (jaké?): .....

21) Jaké je Vaše nejvyšší ukončené vzdělání?

- a) základní
- b) vyučen, střední bez maturity
- c) střední odborné či všeobecné s maturitou
- d) vysokoškolské – bakalářské
- e) vysokoškolské – magisterské, inženýrské a vyšší

22) Jaký je Váš současný rodinný stav?

- a) ženatý/vdaná
- b) svobodný/svobodná
- c) rozvedený/rozvedená

23) Uveďte, prosím, počet dětí

.....

24) Jaký je věk Vašich dětí?

.....

Příloha č. 2: Okruhy rozhovoru

OKRUHY ROZHOVORU:

- 1) Jak žije Vaše rodina? (prostředí rodiny)**

- 2) Jakou máte knihovnu? Co sami čtete? Co čtete dětem? (postoj ke čtenářství)**

- 3) Když se řekne pohádka, co Vás napadne? Jak na Vás tyto příběhy působí? (postoj k pohádkám)**

- 4) Četl Vám v dětství někdo pohádky? Jaké na to máte vzpomínky? (vztah ke čtenářství a pohádkám)**

- 5) Jakou knihu jste měli rádi v dětství? Čím na Vás zapůsobila? Jakou pohádku jste měli rádi a proč? (vztah k pohádkám a ke čtenářství)**

- 6) Jak prožíváte společné chvíle s rodinou? Máte společné rituály? (co považují za rituál)**

- 7) Jak seznamujete své dítě (děti) s knihou? (vztah ke čtenářství a ke knihám)**

- 8) Co se podle Vás dětem na pohádkách líbí? Povídáte si s nimi o tom? Jaká pohádka je podle Vás pro dítě vhodná? Co má obsahovat? (vnímání smyslu pohádek)**

Příloha č. 3: Ukázka rozhovoru

Jítko, jak žije vaše rodina?

Naše rodina žije velmi chaoticky, protože nás je doma hrozně moc, takže i když se na něčem domluvíme, málokdy to klapne. Je to taky docela hektický, ale je to tím, že nás je tam hodně, máme tam dědu a čtyři děti, takže je to tím. Je to u nás dost složitý.

Jakou máte knihovnu? Co sama čteš? Co čtete dětem?

Knihovnu máme docela velkou, řekla bych. My jsme zdědili knížky po mojí mamince, která ráda četla. Četla hodně romány, já si tam přidávám buď kriminálky anebo čtu hodně ezoterickou literaturu...Manžel tam má strašně vědeckých knížek, takový typu o počítačích a programování, o myslivosti, a děti tam mají pohádky. A taky hodně slovníků, protože furt studujeme ty jazyky, který jsme se ještě nikdy nenaučili.

Dětem čteme převážně pohádky, a teď...protože jsou větší, Pavlíkovi bude osm a Karolínce je šest, tak jsme začali číst takový ty dětský příběhy, ale zatím jsme asi nenarazili, na něco asi fakt řeknu pořádnýho nebo dobrýho. Mě samotnou ten text unavuje, vyčerpává, je těžko pochopitelný a nevím, co to je za autora, že dokáže napsat takovouhle dětskou knížku. Buďto čteme v blbým věku, že já už jsem stará a děti moc malý a je to prostě složitý, divný. Takže se vrátíme k pohádkám ještě...Je to zmatený a i když tam chtějí zabrousit na nějakou zápletku, tak je to špatně napsaný a dítě to nemůže absolutně pochopit. I já mám co dělat, abych to pochopila... Přečtu kousek, vrátíme se k tomu, jestli rozuměli, co jsme četli...je to divný.

Když se řekne pohádka, co tě napadne? A jak na tebe tyhle příběhy působí?

Pohádky všeobecně na mě působí strašně dobře, ráda se na ně dívám, ale nesmí to být novodobá pohádka, ty jsou někdy příšerný. To už asi nemá s pohádkou nic společnýho, natož jakoby ukázat dětem to dobro, tak to už vůbec ne. Ale jinak jako kladný vztah.

Působí na mě...No mám radost, že to dobro zvítězí nad tím zlem, jak si vždycky princ vezme tu princeznu, tak to nás asi všechny uspokojuje.

Četl ti někdo v dětství pohádky?

Já si nevzpomínám, že by mi v dětství někdo četl. A asi to bude tím, že se to dřív moc nenosilo...teď se to víc rozebírá, je k tomu ta osvěta, že se má číst...Já jsem vlastně pochopila až v sedmé třídě, jak si ubližuju, že nečtu. Četla jsem jenom to, co jsem musela číst do školy. A myslím si, že je to hrozně dobrý i k tomu českému jazyku...že ty děti mají opravdu zafixovaný, kde se píše tvrdý a měkký i, aniž by si to odůvodňovaly, ony to vidí z toho textu. A to je velký plus a ty děti, který nečtou, tak za prvé když mají číst souvisle nějaký text, tak u toho koktají a navíc plavou potom v tom pravopise. A tím, ale neříkám, že neudělám chybu. Chybu udělám, někdy tě zarazí nějaký i...že si ani nemůžeš vzpomenout, jaký tam patří.

Ale u nás teda děti moc nečtou, ale myslím si, že Pavlík by mohl začít, že už mu je osm...a zatím ne. A teď jsem řešila s kamarádkou, ta je učitelka a ta říkala, že její dcera začala až tak v deseti. Takže ten kluk, když začne třeba v jedenácti,... že to musí přijít samo. Nutit je nemá cenu.

Jakou knihu jsi měla ráda v dětství?

Mě nadchla Dášenska, život štěněte, knížka od Čapka, kterou jsem přečetla jako první, úplně sama. Fakt mě nikdo nečetl...

Jakou pohádku jsi měla ráda? A proč?

Měla jsem ráda Popelku a tu mám ráda do dneška...Nádherná princezna a všichni jí ubližují a ona to vlastně všechno dává a zvládá, a nakonec to prostě vyjde, tak to je krásný. Chtěla bych, aby to takhle bylo v životě.

Jak prožíváte společně chvíle s rodinou? Máte společné rituály?

Společných rituálů máme hodně...snažíme se scházet u jídla, takže tam když si sedneme je nás sedm, tak povídáme dlouho. Potom se snažíme každý večer něco přečíst, samozřejmě, že to nevyjde každý den. Dělam dětem křížek na čelo. Myslím si, že je dneska taková těžká doba, že ty děti to zvládnou líp, že jsou chráněný. A od mámy je to nejupřímnější. Ony to prožívají kladně.

Jinak jezdíme na společný výlety, snažíme se...ale ne často. Taky je to otázka času a peněz. Je to špatný. Měli bychom dávat víc času té rodině, ale já jsem pořád v práci, je to špatně. Zase někdo řekne, že naopak, že když jsou děti samy, učí se více samostatnosti a udělají víc práce nebo jsou nucený dělat nějaký ty úkoly doma...ale já

si myslím, že je to špatně. Protože ony vyrostou, za chvíli je jim deset let a ujel vlak, ta výchova je pryč, už s nima nic nesvedeme. Aspoň do těch deseti let by měly být s těma rodičema. Snažíme se i na tu dovolenou v létě, jezdili jsme i v zimě, ale teď z finančních důvodů nejezdíme, ale snažíme se jet alespoň na jeden den lyžovat. Prostě někam i za rodinou, se kterou se kamarádíme... a ty děti si to vždycky užijou a my si to taky užijeme...je to hezký.

Co ještě děláme...děti mají hrozně koníčků. Ony jsou zaneprázdňeny i tím. Pavlík, ten má v pondělí teda volno, v úterý má přes léto fotbal a před tím má hudebku, jakoby nauku, ve středu má gymnastiku, plavání, ve čtvrtek zase fotbal a hudebku... a v pátek má volno. V sobotu nebo v neděli hraje, takže opravdu...A Marek to samý, chodil do hudebky, teď už má jenom ten fotbal a víc školu, je to složitý, mají dvakrát v týdnu trénink...potom zápas a je to hodně času.

A teď nevím, až bude Karolína do školy a začne dělat nějaký koníčky, jak to budeme časově zvládat. Ona teda hrozně ráda zpívá, takže ten zpěv. Do hudebky nechce, tak jí nebudeme nutit.

Jak seznamuješ svoje děti s knihou?

Děti s knihou nijak neseznamuju...myslím si, že ne...zeptám se jich, co budeme číst a ony si většinou vyberou, tak čteme tu knížku, ale...možná když jsme vyprávěli nějakou pohádku, tak že jo, ale jinak ne...

A jak je seznamuješ se vztahem ke knize?

No se vztahem ke knize...ani jsme o tom ještě nějak moc nemluvili. S těma velkýma vůbec ne, to člověk má málo rozumu, když si pořídí děti za mlada. Děti si mají pořizovat rodiče ve třiceti. To můžu říct z vlastní zkušenosti, že prostě ty děti, když je má máma mladá, tak to bere úplně jinak...to by mělo být zakázaný...takže tam vůbec ne, tam jsme to opravdu asi propásli se vším všudy. Neříkám, že jsem jim nikdy nečetla, četla jsem i těm prvním, ale málokdy.

Asi jsem i Pavlíkovi říkala, že by měl číst, několikrát, že by si hodně dozvěděl a že by si vlastně piloval i tu češtinu...asi už jsme o tom malounko začali, ale nijak ne hodně.

To je třeba zajímavý, jakou jsi měla osobní zkušenost, že si měla děti jako mladší i starší...

No rozhodně, já jsem nikdy nechápala, jak říkají všichni, že rodiče nemají čas na svoje děti a jako těm dětem se nevěnují a že vlastně ty rodiče jsou potom tou babičkou a dědou, tak se až přehnaně věnují vnoučatům. Tak si říkám, to je ale divný...ten člověk jakoby od narození ty pudy v sobě má...ale je to přesně o tom, že je to do určitého věku absolutně nezajímá. O tom to je. A není to o tom, že si to babička užívá, protože má na ně víc času. Ne. Je to o tom, že má babička úplně jinej rozum. To je vše. Tohle je třeba hodně zvláštní. Důležitý postřeh pro mě. Samozřejmě se můžeš snažit říkat svým dětem, že by si měly opravdu to dítě pořídit, až budou zralý ony, ale třeba to nevyjde. Zase potom horší je, když nemůžou mít děti vůbec.

Co se podle tebe dětem na pohádkách líbí?

No, to jsme nějak taky nerozebírali, ale jak to hltají a koukají na to, že určitě možná bude rozdíl mezi názorem kluka a holky...ta holka tam určitě vidí taky tu krásu princezny...na to náš kluk koukat nebude a já vlastně když jsem jednou s dětma tu pohádku malounko rozebírala, tak určitě toho kluka bude zajímat, to že se tam třeba i bojuje o nějakou tu princeznu a že ten princ je hrdina a ta holka spíš bude koukat na to, že ta princezna je krásná a že si pak vezme toho prince, tak v tom bude malounko rozdíl...každý si to jakoby vyloží po svém. A možná, že to bude i tak, že i kdyby si posadila dvě holky a dva kluky, tak stejně každý bude mít jiný názor. Každý si z toho vezme to, co cítí nebo potřebuje...nevím, jak je to.

A ty si myslíš, že se těm dětem třeba líbí právě to, že to dobro zvítězí nad zlem?

To si myslím, že ony tak do detailu nad tím nepřemýšlí...jim se líbí ta princezna, že je krásná, že má dlouhý vlasy, krásný šaty až na zem a pro toho kluka, že je to hrdina, protože si tu princeznu vybojoval nebo zasloužil za nějaký úkol nebo i boj... je pro něj hrdina, ale nijak o tom dál určitě, teda nemůžu říct určitě...nepřemýšlí o tom takhle.

Jaká pohádka je podle tebe pro dítě vhodná, co má obsahovat, jak má vypadat?

No tak, já už jsem to tady nakousla, že ty starý pohádky jsou moc hezký, myslím, že se tam ukazuje, co se tam ukazovat má...i obecně. Dnešní některý pohádky jsou úplně příšerný, jsou tam věci, který by se rozhodně dětem ukazovat ještě neměly. Že jsou na to děti ještě malí. I to, co tam ty postavy kolikrát říkají, slova sprostý nebo vulgární, je

to divný. Kolikrát i přitažený za vlasy, jak se ten hrdina chová. Nebo i ty ostatní lidi, že tam není taková ta klasika a nějaký ty hranice, kam až se může jít. Mě teď konkrétně jakoby nic nenapadne, který příklad bych...napadlo by mi to, kdybych se na to třeba dívala. A vím, že to kolikrát třeba i vypnu, jako se na to nedá koukat...

A ty hranice, jak si říkala...

Hranice toho, co se má těm dětem ukázat. Jsou to věci, který do pohádky vůbec nepatří.

A myslíš si, že děti by, ne při čtení, ale při dívání se na tu pohádku viděla nějakou tu klasiku a moderní pohádku...že je zaujme ta klasická víc?

To nevím, ony to takhle neberou, ony na to koukají a hltají to...jako stejně dokážou koukat na film, kde se zabíjí, když je ty rodiče nechají...ony to zpracovávají po svým...a děti to nerozlišují, jestli to je dobrý nebo špatný...já si myslím, že ne...protože kdyby to rozlišovaly, tak se na to nedívají, tak to vypnou jako my, ale to ony neudělají. Je to tam pořád v televizi. Ale chlapovi to nepřijde, tomu je to jedno, takový věci vypouští.

Číst by se mělo, měl by těm dětem číst asi každý, ale říkám i sama z vlastní zkušenosti, že to vždycky nejde...časově. Dneska je těch možností víc, že si to děti poslechnou, ale rozhodně nestahovat pohádky z internetu, protože to nejsou pohádky, to jsou paskvily. Měly by se dívat na takový ty klasický pohádky i na těch céděčkách...kolikrát pohádky na tom internetu...to nemá hlavu ani patu. Jo, koukat i na to, co se těm dětem pouští.

Já miluju takový ty nedělní pohádky, a i když jí chytíš v půlce, tak si tam sedneš a koukáš dvě, tři minuty a do toho tě to tak nasaje a už to musíš dokoukat, jak ta pohádka dopadne...tak to mám taky moc ráda. A asi bych u toho neusnula. Opravdu tě ta pohádka stáhne.